

MATERIALS DE PAU I DRETS HUMANS, 7

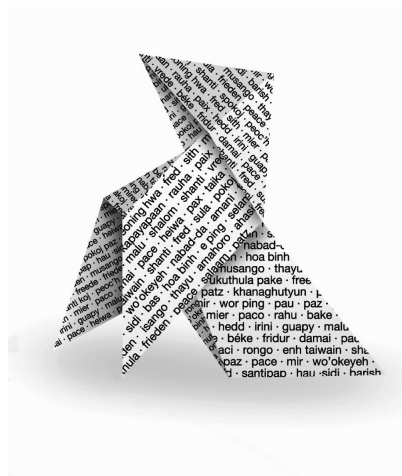

EL MOVIMENT PER LA PAU I L'ANTIMILITARISME A ESPANYA: 2003-2008

Enric Prat Carvajal

Generalitat de Catalunya
Departament d'Interior,
Relacions Institucionals i Participació
**Oficina de Promoció de la Pau
i dels Drets Humans**

EL MOVIMENT PER LA PAU I L'ANTIMILITARISME A ESPANYA: 2003-2008

Enric Prat Carvajal

Materials de Pau i Drets Humans, 7

Generalitat de Catalunya
Departament d'Interior,
Relacions Institucionals i Participació
**Oficina de Promoció de la Pau
i dels Drets Humans**

BIBLIOTECA DE CATALUNYA - DADES CIP

Prat, Enric, 1956-

El Moviment per la pau i l'antimilitarisme a Espanya, 2003-2008. –
(Materials de pau i drets humans ; 7)

Referències bibliogràfiques

I. Catalunya. Oficina de Promoció de la Pau i dels Drets Humans II.
Títol III. Col·lecció: Materials de pau i drets humans ; 7

1. Moviments pacifistes – Espanya – Història – S. XXI

327.36(460)(091)

Materials de Pau i Drets Humans, 7

Barcelona, març 2009

© Autor: Enric Prat

© Edició: Generalitat de Catalunya
Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació
Oficina de Promoció de la Pau i dels Drets Humans
Av. Diagonal 409, 08008 Barcelona
Tel: 935526000
oficinapaudhh@gencat.cat
www.gencat.cat/dirip

Coordinació de Materials de Pau i Drets Humans: Eulàlia Mesalles

Maquetació i impressió: El Tinter, SAL (Empresa certificada 150 9001, 150 14001 i EMAS).

Impressió en paper ecològic i 100% reciclat

Dipòsit Legal: B-12302-09

Aquesta obra està subjecta a llicència *Creative Commons de Reconeixement* –
No comercial – Sense obra derivada 2.5. Espanya

Consulteu la llicència a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/es/deed.ca>

Es pot copiar, distribuir, comunicar públicament, traduir i modificar aquesta obra sempre que no se'n faci un ús comercial i es reconegui l'autoria amb la citació següent:

PRAT, ENRIC. El moviment per la pau i l'antimilitarisme a Espanya: 2003-2008. Barcelona:
Oficina de Promoció de la Pau i dels Drets Humans, Generalitat de Catalunya, 2009. (Materials
de Pau i Drets Humans, 7).

Les opinions expressades en aquesta publicació no representen necessàriament les de
l'Oficina de Promoció de la Pau i dels Drets Humans.

Aquest material es va redactar el 2008.

L'Oficina de Promoció de la Pau i dels Drets Humans és l'estructura de la Generalitat de Catalunya que té com a missió principal desenvolupar polítiques públiques de foment de la pau i de promoció dels drets humans.

La col·lecció Materials de Pau i Drets Humans recull documents de treball amb l'objectiu de proporcionar una visió nova i original d'ambdós àmbits, a través de l'edició d'investigacions elaborades per centres especialitzats i persones expertes.

En el marc de les activitats impulsades pel Programa per a la creació de l'Institut Català Internacional per la Pau (ICIP), la Comissió de persones expertes que va assessorar el conseller d'Interior, Relacions Institucionals i Participació en el procés de creació de l'ICIP, va proposar encarregar una sèrie d'estudis complementaris. L'Oficina ha decidit incloure'ls en la col·lecció Materials de Pau i Drets Humans per tal de reconèixer la seva vàlua i utilitat i per agrair que la creació de l'ICIP ha generat aquests coneixements i complicitats.

Generalitat de Catalunya
Departament d'Interior,
Relacions Institucionals i Participació
**Oficina de Promoció de la Pau
i dels Drets Humans**

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	7
2. DAVANT ELS CONFLICTES BÈL·LICS	8
2.1. Mobilitzacions contra la guerra	8
2.2. Brigades Internacionals de Pau i Serveis Civils de Pau	11
2.3. Xarxa de grups Dones de Negre	11
2.4. Investigació i informació sobre els conflictes bèl·lics i sobre els actors de pau en contextos de violència	13
3. PEL DESARMAMENT	13
3.1. Campanya contra les bombes de dispersió	13
3.2. Pel control i la reducció de les armes lleugeres	16
4. DAVANT L'ECONOMIA MILITAR	17
4.1. Objeció fiscal a les despeses militars	17
4.2. La campanya «Per la pau: prou investigació militar!» i l'objecció científica	19
4.3. Propostes per la conversió de les indústries d'armaments i activitats per impedir la seva extensió	20
4.4. Campanyes per la transparència i el control del comerç d'armes	21
4.5. Campanya «Per una banca desarmada»	24
5. PER LA DESMILITARITZACIÓ DEL TERRITORI	26
6. NOVES VIES D'OPOSICIÓ A LES FORCES ARMADES	35
6.1. La campanya «Escoles per la pau, escoles objectores»	36
6.2. La campanya «Per una acció humanitària no militar»	36
7. CRÍTQUES A LA POLÍTICA DE DEFENSA DE LA UNIÓ EUROPEA	38
8. COL-LABORACIONS AMB ALTRES MOVIMENTS SOCIALS	39

1. INTRODUCCIÓ

Una de les característiques dels moviments socials és que actuen amb una certa continuïtat. És a dir, no són episodis concrets de lluita ni una mobilització puntual. Però que actuïn en continuïtat no significa que evolucionin linealment. Els moviments socials solen ser fluctuants. En alguns períodes tenen una gran visibilitat social i protagonisme polític, i en d'altres, no. Hi ha etapes en què participa un ampli sector de la població en les mobilitzacions convocades per les organitzacions del moviment o en què s'amplia significativament el nombre de persones que opten per una actitud de desobediència, i hi ha fases en què les seves accions són més reduïdes i menys visibles per a la majoria de la ciutadania i els mitjans de comunicació. El nombre de col·lectius, activistes i grups que donen suport a un moviment també oscil·la.

Què fan els moviments socials en els períodes de reflux de les mobilitzacions ciutadanes?

- Acostumen a seguir convocant manifestacions de carrer, tot i ser conscients que el nombre de persones que hi participaran serà més reduït.
- Defineixen algunes dates anuals simbòliques com a ocasions d'acció col·lectiva, com per exemple el Dia Escolar de la No-violència i la Pau (30 de gener), el Dia Internacional de l'Objecció de Consciència (15 de maig) o el Dia Internacional de les Dones per la Pau (24 de maig).
- Estableixen certes referències o punts en l'espai com a focus per a l'acció col·lectiva: camps de tir, bases militars, fàbriques d'armaments, etc.
- Tendeixen a diversificar els seus temes d'activitat, sobre els quals impulsen campanyes o activitats puntuals.
- Dediquen molts més esforços al desenvolupament de les tasques de tipus cultural, orientades a transmetre les seves idees a la societat. Per realitzar aquesta tasca, construeixen o reforcen diversos instruments (fundacions, centres d'investigació, revistes, butlletins, etc.) i organitzen activitats d'informació, de debat i de formació.
- Participen en campanyes conjuntes amb els moviments socials amb els quals comparteixen uns valors comuns i tracten temes afins: moviments per la pau, pels drets humans, ecologistes, de solidaritat internacionalista, etc.
- Solen haver-hi més discrepàncies en la xarxa d'organitzacions dels moviments socials: perquè en aquests períodes hi ha més temps per abordar diferències que s'havien apartat en les fases d'alta intensitat activista; perquè es proposen diferents estratègies o orientacions de treball en la nova etapa; per la impotència que pot generar en els activistes haver sofert una derrota política i haver de fer front a una etapa de més dificultats i menys projecció política i mediàtica, etc.

Aquestes etapes de reflux de la participació en les mobilitzacions convocades pels moviments socials, que són les més habituals, estan poc estudiades. Però és molt important conèixer els debats i les activitats que desenvolupen els moviments socials en els períodes en què no són tan visibles per a la ciutadania i els mitjans de comunicació. No sols pel seu interès específic, que és gran, sinó també perquè l'estudi d'aquestes fases és essencial per entendre millor les etapes de més protagonisme social i les continuïtats que presenten els moviments al llarg del temps, és a dir, les idees, els objectius i les organitzacions que es mantenen en les seves diferents etapes.

El moviment per la pau a Espanya també ha passat per etapes en què ha tingut una gran visibilitat social i protagonisme polític, com van ser les multitudinàries mobilitzacions ciutadanes per la sortida d'Espanya de l'OTAN, de la dècada de 1980, i contra la guerra de l'Iraq, l'any 2003. En altres períodes, l'acció pacifista s'ha sustentat en la desobediència dels objectors de consciència i els insumisos. I en diverses fases, les accions del moviment per la pau han estat

protagonitzades per un reduït nombre de persones i les seves tasques principals han estat de caire cultural, elaborant i divulgant propostes alternatives de defensa o impulsant l'educació per la pau.

En aquest estudi s'analitzen les activitats del moviment per la pau i l'antimilitarisme a Espanya després de les grans mobilitzacions contra la guerra de l'Iraq del febrer, el març i l'abril de 2003, i de la posterior retirada de les tropes espanyoles de l'Iraq.

La situació del moviment per la pau en els darrers cinc anys es caracteritza per un reflux de la participació ciutadana en les manifestacions de carrer, per una opinió pública que es mostra majoritàriament contrària a la guerra i per l'existència d'una considerable xarxa de grups i plataformes pacifistes, antimilitaristes i antiguerres, que duen a terme un ampli ventall de campanyes i d'accions sobre diferents temàtiques: conflictes bèl·lics, armaments, economia de la defensa, militarització del territori, forces armades i política de defensa de la Unió Europea. D'altra banda, diverses entitats i institucions desenvolupen una tasca d'investigació i educació per la pau.¹

L'estudi s'ha centrat en dues qüestions: les principals activitats que duen a terme les organitzacions per la pau i antimilitaristes, i la relació temàtica i d'acció que mantenen aquests grups amb algunes ONG i diversos col·lectius d'altres moviments socials. Al final del text es fa una recapitulació dels temes d'interès comú per a les organitzacions del moviment per la pau i altres moviments socials, i també de les campanyes en què estan col·laborant.

2. DAVANT ELS CONFLICTES BÈL·LICS

Del conjunt d'activitats desenvolupades pel moviment per la pau en relació amb els conflictes armats es poden distingir quatre àmbits: les mobilitzacions contra la guerra, les brigades internacionals de pau i els serveis civils de pau, els grups Dones de Negre, i la tasca d'investigació i informació sobre els diferents conflictes bèl·lics i sobre els actors de pau en contextos de violència.

2.1. Mobilitzacions contra la guerra

El 9 de març de 2003 es va fer una reunió tècnica de coordinació estatal de diferents organitzacions i plataformes contra la guerra.² Però des de llavors no s'han fet més reunions d'aquestes característiques. Per tant, no hi ha cap coordinadora d'àmbit espanyol de les plataformes antiguerres. Tampoc no hi ha una coordinació formal de les plataformes contra la guerra en l'àmbit autonòmic, tot i que en algunes comunitats autònomes, com Catalunya, han fet algunes trobades. El vincle més habitual que hi ha entre els grups i les plataformes que encara estan actius són les reunions que es duen a terme per convocar i organitzar les manifestacions contra la guerra que es fan a les ciutats més importants. La majoria de les plataformes contra la guerra que van

1. Sobre la investigació per a la pau a Espanya podeu consultar els informes següents: Escola de Cultura de Pau. *La recerca sobre la Pau a Espanya*, novembre de 2005 (http://www10.gencat.cat/drep/binaris/La_recerca_sobre_la%20_Pau_a_Espanya_tcm112-53343.pdf), i relatoria de les jornades «La investigació para la paz: una agenda para el siglo XXI», Barcelona, 29 i 30 de novembre de 2007. *Sobre l'educació per a la pau* podeu consultar l'informe d'Anna Bastida *Estat de la qüestió de l'educació per a la pau a Catalunya i a la resta de l'Estat espanyol*. (<http://www10.gencat.net/drep/AppJava/cat/ambits/Pau/publicacions/Publicacions.jsp>).

2. En la reunió tècnica de coordinació del març de 2003 van participar representants dels grups i de les plataformes contra la guerra següents: Andalusia (Foros Sociales), Aragó, Astúries (Oviedo por la Paz i Iniciativa Asturiana por la Paz), Catalunya (Plataforma Aturem la Guerra i Coordinadora Tarragona Patrimoni de la Pau), Canàries (Plataforma por la Paz de Tenerife), Extremadura (Foro Alternativo de Extremadura), Illes Balears (Plataforma per la Democràcia i la Globalització Social de Mallorca), Lleó (Movimiento contra la Globalización y la Guerra) i Madrid (Asamblea contra la Globalización Capitalista y la Guerra). <www.liberinfo.net/print.php?sid=740>.

sorgir el 2003 mantenen una activitat discontinua, però es tornen a revitalitzar per convocar cada any accions el mes de març, en el marc del Dia Internacional contra la Guerra (el 20 de març de 2004,³ el 19 de març de 2005,⁴ el 18 de març de 2006,⁵ el 17 de març de 2007⁶ i el 15 de març 2008⁷ es van fer manifestacions contra la guerra en força ciutats), o per protestar per la intervenció militar d'Israel al Líban.⁸ Al voltant d'aquestes convocatòries també es van fer xerrades i debats en moltes localitats i barris, organitzats per diferents entitats i col·lectius.

Els continguts d'aquestes convocatòries, d'una banda, evidencien que l'oposició als diferents conflictes armats de l'Orient Mitjà ha estat l'activitat central de les plataformes contra la guerra i, de l'altra, mostren els problemes que han generat més preocupació: s'han denunciat les mentides i les manipulacions dels governs de la Gran Bretanya i dels Estats Units, particularment quan es van fer públics els informes dels inspectors, en què es constata que no hi havia armes de destrucció massiva a l'Iraq, i quan no van poder demostrar que el règim de Saddam Hussein tenia vincles amb Al-Qaeda. També s'ha insistit que el control del petroli era la causa principal de les intervencions militars dels Estats Units a l'Orient Mitjà; s'ha criticat la retallada de llibertats democràtiques i l'erosió dels drets humans que està provocant l'Administració Bush en la seva guerra global contra el terrorisme (detencions arbitràries, tortures, legislacions d'excepció, censura, intervenció de les comunicacions dels ciutadans, etc.); s'han posat en relleu les terribles conseqüències de la guerra de l'Iraq⁹ i el seu cost econòmic, mentre que queden sense cobrir necessitats socials bàsiques.¹⁰ D'altra banda, es va qüestionar l'enviament de 30.000 efectius militars nord-americans més a l'Iraq (van arribar-hi l'estiu de 2008), i es va criticar que l'Administració Bush contractés empreses privades de seguretat per realitzar determinats serveis militars (protecció, entrenament de policies, etc.), perquè són difícils de controlar i perquè s'han encarregat de fer activitats delictives (es va denunciar que alguns d'aquests «soldats privats» havien participat en interrogatoris a detinguts iraquians a la presó d'Abu Ghraib i havien dirigit presons clandestines a l'Afganistan).

3. El març de 2004 es van fer manifestacions contra la guerra a 21 ciutats de l'Estat espanyol. Gordillo, José Luis. «La duda más hermosa». A: Ibarra, Pedro; Grau, Elena (coord.). *La política en la red. Anuario de movimientos sociales*. Barcelona: Icaria/Betiko Fundazioa, 2005, p. 140-146.

4. El març de 2005 hi va haver manifestacions i concentracions contra la guerra a Barcelona, Madrid, Palma, Sant Sebastià i Saragossa. Gordillo, José Luis. «El año de la derrota». A: Ibarra, Pedro; Grau, Elena (coord.). *La red en la encrucijada. Anuario de movimientos sociales 2005*. Barcelona: Icaria/Betiko Fundazioa, 2006, p. 135-142.

5. El març de 2006 hi va haver manifestacions, concerts i concentracions contra la guerra a Alacant, Barcelona, Bilbao, Burgos, Còrdova, Gijón, Girona, Jaca, Las Palmas de Gran Canaria, Madrid, Marbella, Oviedo, Sant Sebastià, Santa Cruz de Tenerife, Saragossa, Tarragona i Valladolid. Gordillo, José Luis. «El año del naufragio». A: Ibarra, Pedro; Grau, Elena (coord.). *La red en el conflicto. Anuario de movimientos sociales 2007*. Barcelona: Icaria/Betiko Fundazioa, 2007, p. 149-154.

6. El març de 2007 es van fer manifestacions o concentracions contra la guerra a Barcelona, Cadis, Granada, Madrid, Sevilla i Tarragona. Karbala, David. «La guerra global continúa... las resistencias también». A: Ibarra, Pedro; Grau, Elena (coord.). *La red en la ciudad. Anuario de movimientos sociales 2008*. Barcelona: Icaria/Betiko Fundazioa, 2008, p. 133-145.

7. El març de 2008 es van fer manifestacions o concentracions contra la guerra a Alacant, Barcelona, Bilbao, Elx, Lloret de Mar, Madrid, Màlaga, Pamplona, Sant Sebastià, Saragossa, Sevilla i València. <www.atueremlaguerra.org>, *El País*, 16 de març de 2008.

8. Durant els mesos de juliol, agost i setembre de 2006 es van fer concentracions i manifestacions contra la intervenció militar d'Israel al Líban a ciutats com Barcelona, Madrid, Màlaga, Saragossa, València i Valladolid.

9. Segons un informe de les Nacions Unides entre el març de 2003 i el juny de 2006 van morir uns 150.000 iraquians. La revista *Lancet* eleva la xifra d'iraquians morts a 700.000. Es calcula que han mort uns 4.300 soldats dels exèrcits de la coalició i que uns 30.000 han resultat ferits. D'altra banda, es considera que hi ha 1.700.000 desplaçats a l'interior de l'Iraq i uns 2.000.000 refugiats a l'exterior del país. «Iraq, cinc anys després». Butlletí de la Fundació per la Pau, núm. 89, març de 2008, p. 3.

10. Segons J. E. Stiglitz, el cost de la guerra de l'Iraq pels Estats Units és de tres bilions de dòlars, i tres bilions més a càrrec de la resta del món. Stiglitz, Joseph E. «La guerra de los tres billones de dólares». *El País*, 13 de març de 2008.

Per tots aquests motius, les plataformes contra la guerra han reclamat la retirada de tropes militars estrangeres de l'Iraq i l'Afganistan. I també han condemnat les agressions militars d'Israel a Palestina i al Líban.¹¹

La presència de tropes espanyoles a la guerra de l'Afganistan ha estat qüestionada per les plataformes contra la guerra i diverses organitzacions pacifistes. De fet, l'exigència de la retirada immediata de les tropes de l'Afganistan ha figurat com a lema central en diverses manifestacions i concentracions contra la guerra. S'ha qualificat la missió de l'OTAN a l'Afganistan, en què participen tropes espanyoles, com una ocupació militar, ja que no es limita a desenvolupar tasques de reconstrucció del país, com es va justificar inicialment la missió, sinó que també realitza accions militars directes. Per exemple, les tropes espanyoles han entrenat i equipat les forces militars afganeses, i han entrat en combat en diverses ocasions.¹² El Govern espanyol al·lega que les tropes espanyoles participen en la ISAF (Força Internacional de Seguretat i Assistència), que té mandat de les Nacions Unides, però no ho fan en l'operació militar «Llibertat duradora». Ara bé, les plataformes contra la guerra recorden que les dues operacions estan dirigides pels Estats Units i que estan concebudes com a complementàries.¹³

Totes les manifestacions contra la guerra que s'han fet els darrers cinc anys han tingut una participació ciutadana reduïda (en la majoria, hi han assistit uns centenars o uns milers de persones i en algunes ocasions unes desenes de milers), en comparació amb les multitudinàries i extraordinàries mobilitzacions del febrer i el març de 2003. Però això no ha implicat un descens de l'oposició ciutadana a les guerres, com ho han demostrat els diferents sondeigs d'opinió que s'han fet aquests darrers anys. Sens dubte, les desastroses conseqüències de l'ocupació militar de l'Iraq i l'ofensiva dels insurgents afganesos durant els anys 2007 i 2008¹⁴ han contribuït que la majoria de l'opinió pública es mantingui ferma en el rebuig a les guerres.

11. En aquesta relació de les principals accions convocades per la Plataforma Aturem la Guerra de Barcelona (www.atu-remlaguerra.org), es pot comprovar quins són els temes que més han preocupat el moviment antiguerres aquests darrers anys: «cassolada» el 24 de maig de 2003, dia de reflexió de les eleccions, amb l'objectiu que a l'hora de votar ningú no s'oblidés de la guerra ni dels que hi havien donat suport; manifestació contra l'ocupació de l'Iraq i Palestina l'1 de juny de 2003; concentració amb espelmes contra l'ocupació de l'Iraq i Palestina el 23 d'octubre de 2003; concentració contra la guerra i per la retirada de les forces d'ocupació de l'Iraq i Palestina el 15 de febrer de 2004; «cassolades» de rebuig a la guerra i a l'ocupació de l'Iraq i Palestina el març de 2004; manifestació contra la guerra el 20 de març de 2004; concentració contra el genocidi del poble palestí el 2 d'abril de 2004; acte lúdic i reivindicatiu de celebració de la derrota d'Aznar i el retorn de les tropes espanyoles el 15 de maig de 2004; manifestació contra la guerra el 19 de juny de 2004; concentració davant el consolat dels Estats Units en protesta per la matança de Fallujah el 26 de novembre de 2004; acte públic per la justícia per a Palestina el 28 de desembre de 2004; manifestació contra l'ocupació de l'Iraq i Palestina el 19 de març de 2005; manifestació contra la guerra, les forces d'ocupació i el «Guantánamo global» el 18 de març de 2006; concentració per Palestina el 7 de juliol de 2006; concentració «Aturem la matança contra el poble palestí i la invasió al Líban» el 20 de juliol de 2006; «cassolades» contra els atacs militars d'Israel als pobles palestí i libanès a la plaça de Sant Jaume els dies 27 de juliol, 3, 24 i 31 d'agost, i 7 i 14 de setembre de 2006; manifestació contra la guerra al Pròxim Orient l'1 d'octubre de 2006; manifestació contra la guerra i les ocupacions (Iraq, Afganistan, Palestina, Líban, etc.) del 17 de març de 2007; i manifestació del 15 de març de 2008, amb els lemes «Ara, com fa 5 anys... No a la guerra!», «Tropes fora de l'Iraq i de l'Afganistan», «Cap atac a l'Iran» i «Justícia per a Palestina».

12. El 14 juny de 2008, les tropes espanyoles van ser atacades per un grup armat, al qual van respondre amb trets, en què van morir sis insurgents. El 19 d'octubre de 2008 van rebre un nou atac, al qual també van respondre amb trets, en què va morir un nombre indeterminat d'insurgents. *El País*, 16 de juny i 20 d'octubre de 2008.

13. Plataforma Aturem la Guerra. «Tropes espanyoles a l'Afganistan: ajut humanitari o ocupació?», 2007. <www.atu-remlaguerra.org/arxiu/diptic_Afganistan_baix.pdf>.

14. L'ofensiva dels insurgents afganesos de l'any 2007 es va reflectir en un augment del nombre de baixes dels exèrcits estrangers: dels 746 militars morts entre final de 2001 i el desembre de 2007, 229 corresponien a l'any 2007 (*El País*, 25 de desembre de 2007). D'altra banda, segons dades de les Nacions Unides, l'any 2008 està sent el més violent des que va culminar l'enderrocament del règim talibà, al final de 2001.

2.2. Brigades Internacionals de Pau i Serveis Civils de Pau

Les Brigades Internacionals de Pau (PBI)¹⁵ mantenen, des de la seva fundació, el 1981 (a Espanya es van crear l'any 1988), equips d'acompanyants/observadors internacionals en àrees de conflictes armats,¹⁶ amb l'objectiu de protegir l'actuació política de les persones i les organitzacions defensores dels drets humans que pateixen repressió o amenaces, i també la població civil. Parteixen de la convicció que la presència d'acompanyants té un efecte dissuasiu sobre els agressors potencials (governos, exèrcits, forces de seguretat, etc.), ja que aquests han de tenir en compte que les possibles violacions dels drets humans seran conegudes per la comunitat internacional i tindran conseqüències polítiques i econòmiques.

L'entitat pacifista NOVA, Centre per a la Innovació Social,¹⁷ proposa a les associacions civils i a les institucions oficials la formació d'una plataforma que endegui una campanya per promoure la creació de serveis civils de pau. La finalitat d'aquests serveis seria crear forces i cossos civils de pau, desarmats i no violents, estables i professionalitzats, amb capacitat per intervenir de manera efectiva en la pacificació de conflictes i per ajudar a la seva resolució justa i pacífica, a la consolidació dels processos de pau, a la reconstrucció dels equipaments bàsics, i a la recuperació de la convivència social i política en els països que surten d'un conflicte armat, cooperant amb organitzacions locals. Aquests cossos estarien formats per experts en la prevenció, la mediació i la transformació de conflictes violents, i en la protecció dels drets humans i de grups i comunitats amenaçades. Els serveis civils de pau també oferirien programes de formació en els principis i la pràctica democràtics per a treballadors i directius dels mitjans d'informació, funcionaris (jutges, fiscals, policies, personal de presons, etc.) i candidats electes dels partits polítics dels països que entren en processos de pau. Actualment existeix la Xarxa Europea de Serveis Civils de Pau, amb 34 organitzacions de 22 països i 93 grups de forces de pau no violentes (Nonviolent Peaceforce) de tots els continents. Aquesta proposta ha suscitat un interessant debat en diverses entitats pacifistes catalanes, en què s'ha posat de manifest la necessitat de precisar més el caràcter d'aquest ambiciós projecte (governamental, no governamental o mixt, actuació independent o complementària de les intervencions armades dels exèrcits) i d'elaborar-ne un pla de viabilitat.¹⁸

2.3. Xarxa de grups Dones de Negre

En la dècada dels anys noranta i els primers anys del segle XXI han proliferat moviments i iniciatives de dones per la pau davant les esfereïdores guerres que s'han succeït, tant en els països immersos en conflictes armats com en els que, les darreres dècades, no han patit directament la guerra. Entre els primers cal destacar els moviments de dones contra la guerra i per la pau de l'Orient Mitjà, dels països de l'antiga Iugoslàvia i de Colòmbia. I entre els segons cal subratllar les activitats dels diferents grups vinculats a la xarxa internacional Dones de Negre.¹⁹

Quan van esclatar els conflictes bèl·lics a l'antiga Iugoslàvia van anar sorgint, a diversos llocs d'Espanya, organitzacions de dones contra la guerra, que desenvolupaven iniciatives de

15. <www.peacebrigades.org>.

16. Ha enviat acompanyants/observadors als conflictes de Guatemala, el Salvador, Sri Lanka, Colòmbia, Haití, Mèxic, Croàcia, Sèrbia, Kosovo, el Nepal i Timor.

17. <www.nova.cat>.

18. NOVA, Centre per a la Innovació Social. «Proposta per promoure un servei civil de pau des de Catalunya», s. d.

Grup d'Estudi de la 2a Trobada Internacional Castell de Figueres per la Cultura de Pau. «Propostes per promoure sistemes de defensa i d'intervenció civils i no violents», s. d.

19. A la xarxa internacional Dones de Negre hi ha integrats grups de diversos països de l'antiga Iugoslàvia, Israel, Palestina, Colòmbia, Espanya, Itàlia, Gran Bretanya, Alemanya, França, Finlàndia, Suècia, Xipre, Turquia, Japó, Índia, Mèxic, Argentina, Austràlia i Estats Units. La xarxa Dones de Negre ha organitzat fins ara catorze trobades internacionals. En la que es va celebrar l'agost de 2007 a València, hi van participar unes 400 dones (*El País*, 20 d'agost de 2007).

solidaritat amb les dones que lluitaven per la pau en contextos de guerra. Aquests grups, que acabarien confluint en la xarxa Dones de Negre,²⁰ han protagonitzat multitud de concentracions, vestides de negre i en silenci, per manifestar la seva oposició a les guerres i la seva solidaritat amb les dones que treballen per la pau als països que pateixen conflictes armats. La xarxa de grups Dones de Negre ha agrupat, des dels primers anys de la dècada dels noranta fins a l'actualitat, diversos col·lectius de dones contra la guerra, per la pau i antimilitaristes de Castelló, València, Torrent, Alacant, Palma, Múrcia, Saragossa, Madrid, Salamanca, Mèrida, Badajoz, Santander, Oviedo, Jerez, Sevilla, Cadis, Puerto de Santa María, Còrdova, Bilbao i Barcelona. La xarxa Dones de Negre a Espanya ha dut a terme algunes trobades.²¹

Tots aquests grups de dones per la pau defensen l'abolició de la guerra, realitzen accions no violentes i se solidaritzen amb els objectors de consciència i els desertors de les guerres. Coincideixen a rebutjar la violència i a denunciar els agents que la practiquen (governos, exèrcits, guerrilles, etc.) i les seves terribles conseqüències (morts, ferits, desplaçats, etc.). També denuncien, d'una banda, la violència específica de gènere que exerceixen les forces i els grups armats sobre les dones durant les guerres (són violades, obligades a actuar com a esclaves sexuals, forçades a exercir la prostitució, etc.), i, de l'altra, el fet que en temps de guerra augmentin de forma exponencial les violacions a les dones, no sols per part dels enemics, sinó també per part d'homes del seu propi bàndol. Les organitzacions de dones han catalogat les agressions sexuals massives i sistemàtiques contra les dones com una arma i estratègia de guerra, ja que són planificades i utilitzades per dirigents polítics, exèrcits i grups paramilitars per humiliar, desmoralitzar i afeblir la capacitat de resistència de les dones i de la resta de la població del bàndol enemic, i així demostrar el seu poder i la capacitat de dominació sobre ells.

A més de les coincidències assenyalades, els grups de dones per la pau i contra la guerra duen a terme una tasca específica en funció de si viuen en països amb conflictes armats interns o no. Les principals línies de treball dels grups de dones per la pau dels països que no estan immersos en un conflicte bèl·lic intern són les següents: fer públiques les causes dels conflictes bèl·lics i la violència específica de gènere que s'exerceix contra les dones i denunciar-les; donar visibilitat a la resistència i a les lluites que desenvolupen les dones en els països que estan immersos en conflictes armats, informant sobre això les institucions, partits polítics, ONG i mitjans de comunicació, amb l'objectiu que la població conegui la important tasca que realitzen les dones a favor de la pau i la preservació de la vida en contextos de guerra. També tenen l'objectiu de donar suport als grups de dones que lluiten contra la guerra i per la pau en situacions de guerra, mantenint relacions i comunicació permanent amb aquestes organitzacions i visitant-les en els seus països, per comprendre'n millor les idees, els sentiments i les experiències; bastir ponts, fomentar i potenciar la relació i el diàleg entre dones de les parts enfrontades en els conflictes armats, amb el propòsit de trobar solucions justes i pacífiques a través de la negociació i la mediació que assentint les bases d'una cultura de pau, i convidar els grups de dones per la pau en situacions de guerra a participar en debats i trobades en què expliquin les seves activitats, idees i propostes, i aconseguir espais en els mitjans de comunicació on puguin informar de les seves experiències.²²

20. <www.mujaresdenegro.org>.

21. Els dies 6, 7 i 8 de desembre de 2003 va tenir lloc a Vitòria la trobada estatal de grups Dones de Negre, que va tenir la presència de dones dels grups Dones de Negre de Belgrad, Kosovo i Israel. S'hi van fer debats sobre els conflictes bèl·lics i els nacionalismes. <www.casadelapaz.org>.

22. Concretament, Dones x Dones, un dels grups que forma part de la xarxa internacional Dones de Negre contra la Guerra i de la xarxa de grups Dones de Negre a Espanya, s'ha ocupat de les relacions entre grups de dones dels Balcons, d'Israel i Palestina, dels Estats Units i l'Afganistan, de Txetxènia i Rússia, del Marroc i el Sàhara, d'Algèria i de Colòmbia.

2.4. Investigació i informació sobre els conflictes bèl·lics i sobre els actors de pau en contextos de violència

S'ha de ressaltar que algunes entitats pacifistes i àmbits universitaris han mantingut una activitat regular respecte a les guerres que es produeixen al món, investigant i informant sobre els conflictes bèl·lics que són ignorats pels mitjans de comunicació o que són valorats de manera simplista, i també sobre els processos i les pràctiques de pau.

Entre aquestes entitats cal destacar l'Escola de Cultura de Pau de la Universitat Autònoma de Barcelona,²³ que realitza l'estudi anual *Alerta!*, sobre conflictes, drets humans i construcció de la pau; edita setmanalment el butlletí *Semáforo* i la publicació trimestral *Barómetro*, i el 2006 va iniciar la publicació d'un anuari de processos de pau.²⁴

També s'ha de valorar la tasca iniciada el 2006 per la Fundació per la Pau, que a través del projecte «Practicar la pau» informa del treball de construcció de la pau que desenvolupen, en contextos de violència, diferents organitzacions d'arreu del món, com Sou da Paz de Brasil, Israel-Palestine Center for Research and Information del Pròxim Orient, Instituto de Enseñanza para el Desarrollo Sostenible de Guatemala i Réseau Congolais d'Action sur les Armes Légères de la República Democràtica del Congo.²⁵

3. PEL DESARMAMENT

Durant la dècada de 1990 i en els darrers nou anys s'han fet diverses campanyes internacionals pel desarmament, entre les quals destaquen la campanya per a la prohibició de les mines anti-persona, que va sorgir el 1992;²⁶ la campanya pel control i la reducció de les armes lleugeres, que es va formar el 1998, impulsada per la xarxa global IANSA (International Action Network on Small Arms), i la campanya contra les bombes de dispersió (Stop Cluster Munitions), desenvolupada per la Cluster Munition Coalition (CMC),²⁷ que es va crear el novembre de 2003 i ha agrupat unes 250 entitats d'uns 70 països.

3.1. Campanya contra les bombes de dispersió

La campanya contra les bombes de dispersió era molt oportuna i necessària, tenint en compte les característiques d'aquestes armes i el gran nombre de països afectats per aquest tipus d'armament. Les bombes de dispersió es poden llançar des d'avions de combat i des de peces d'artilleria. S'obren a l'aire i durant la trajectòria alliberen desenes o centenars d'artefactes explosius en un radi molt ampli de territori que en caure maten o mutilen les persones que es troben al voltant. Una part d'aquests dispositius no exploten en el moment de ser disparats i es converteixen en un perill a llarg termini per a la població (entre el 5% i el 30% d'aquestes submunicions

23. <www.escolapau.org>.

24. Segons l'informe *Alerta 2006!*, a l'acabament de l'any 2005 hi havia 21 conflictes armats al món, vuit dels quals es localitzaven a l'Àfrica i nou, a l'Àsia (Escola de Cultura de Pau. *Alerta 2006! Informe sobre conflictes, derechos humanos y construcción de paz*. Barcelona: Icaria, 2006). Segons l'*Anuari 2006 de processos de pau*, de l'Escola de Cultura de Pau de la UAB, l'any 2005 va finalitzar amb unes trenta negociacions en marxa, dinou de les quals corresponien a conflictes armats, vuit a conflictes no resoltos i tres a conflictes que havien finalitzat, i existien negociacions en dos de cada tres conflictes armats. *I en l'Anuari 2007 de processos de pau* es constata que al final de 2006 hi havia 24 conflictes armats al món, dels quals 14 tenien oberts processos de negociació.

25. Fundació per la Pau. *Practicar la pau en contextos de violència*, 2008.

26. La campanya internacional contra les mines antipersona va tenir uns resultats molt positius, ja que 46 països van signar el 1998 el Tractat d'Ottawa, que les va prohibir, i actualment més de 160 països l'han ratificat, tot i que no ho han fet Rússia, la Xina i els Estats Units.

27. <www.stopclustermunition.org>.

no exploten immediatament en el moment de la detonació). Els seus efectes vulneren clarament el dret humanitari internacional, ja que l'explosió incontrolada provoca la dispersió de minibombes, que tant poden afectar combatents com civils. Les bombes de dispersió sovint tenen la mateixa forma que les llaunes de beguda o pilotes, una aparença molt temptadora per a nens i nenes que busquen nous jocs (el 98% de les víctimes són civils, una quarta part infants).²⁸

Quan es va iniciar la campanya internacional «Stop Cluster Munitions», més de 30 països produïen bombes de dispersió, més de 50 en disposaven i 23 n'estaven patint l'impacte. La llista de països afectats per aquest tipus de bombes, durant els més de 40 anys que s'han fet servir, és nombrosa (Vietnam, Laos, Cambodja, etc.). Les bombes de dispersió també s'han utilitzat en molts dels conflictes bèl·lics recents: Gran Bretanya les va llançar a Kosovo i a l'Iraq, Rússia a Txetxènia, Israel al Líban, i els Estats Units a l'Afganistan, Kosovo i l'Iraq.²⁹ S'estima que en la invasió de l'Iraq de 2003, els Estats Units i Gran Bretanya van llançar prop d'un milió de bombes de dispersió. Segons les Nacions Unides, l'exèrcit israelià va llançar, l'any 2006, quatre milions de bombes de dispersió sobre el territori del Líban, la qual cosa va provocar un any després de l'alto el foc la mort «accidental» d'uns 200 civils.³⁰ Es calcula que unes 100.000 persones han mort a causa de l'ús d'aquest tipus d'explosius.

Els objectius de la Cluster Munition Coalition (CMC) han estat els següents: fer públic l'impacte de les armes de dispersió en la població civil; aconseguir una moratòria en la producció d'aquestes bombes; ajudar els qui en són víctimes; eliminar els residus explosius que queden als països després dels conflictes, i la signatura d'un tractat internacional que prohibeixi les bombes de dispersió.³¹

El 2007 es va constituir la coalició d'abast estatal CMC Barcelona, formada per la Fundació per la Pau,³² Justícia i Pau,³³ el Moviment per la Pau³⁴ i la Comissió Catalana d'Ajuda al Refugiat.³⁵ La CMC Barcelona i Greenpeace³⁶ són les entitats que han impulsat, a Catalunya i a Espanya, la campanya «Stop bombes de dispersió»,³⁷ que va aparèixer públicament el febrer de 2008.³⁸ El 14 de maig de 2008 es va presentar a Madrid el manifest d'aquesta campanya, subscrit per unes 150 personalitats relacionades amb el món de la cultura, l'art, la ciència i el tercer sector.³⁹ La campanya «Stop bombes de dispersió» va denunciar que a Espanya hi havia dues empreses que produïen aquest tipus d'artefactes (Instalaza, amb seu a Saragossa, i Explosivos Alaveses) i que les forces armades espanyoles disposaven de tres tipus de bombes de dispersió, un d'importat dels Estats Units i dos de fabricats a Espanya (la BME-300, d'Explosivos Alaveses, i la MAT-120, d'Instalaza).

28. «Crida internacional contra les armes *cluster*», novembre 2006. CMC Barcelona i Greenpeace. «Perill bombes de dispersió», abril de 2008.

29. CMC Barcelona i Greenpeace. «Perill bombes de dispersió», abril de 2008.

30. Valenciano, Elena. «Mamá, ¿el pulgar crece?». *El País*, 2 de juny de 2008

31. «Crida internacional contra les armes *cluster*», novembre 2006.

32. <www.fundacioperlapau.org>.

33. <www.justiciaipau.org>.

34. <www.movimentperlapau.org>.

35. <www.cear.es>.

36. <www.greenpeace.org>.

37. <www.stopbombesdispersio.org>, <<http://clusterviena.wordpress.com>>

38. «Neix la campanya Stop bombes de dispersió». *Butlletí de la Fundació per la Pau*, núm. 89, març de 2008.»

39. Europa Press, 14 de maig de 2008.

La CMC Barcelona i Greenpeace van plantejar les reivindicacions que a continuació s'indiquen. Al Govern espanyol: prohibir la producció, l'emmagatzematge i l'ús de bombes de dispersió en territori espanyol, i les transferències o vendes a l'exterior; destruir o desmantellar els arsenals de bombes de dispersió en poder de l'exèrcit espanyol; donar suport a l'adopció d'un tractat internacional que prohibeixi les bombes de dispersió, i assegurar-se que les tropes de la Unió Europea mai no utilitzaran bombes de dispersió en el marc de les operacions militars en les quals intervinguin. Al Parlament espanyol: suport a totes les iniciatives encaminades a prohibir les bombes de dispersió.⁴⁰

El 29 de maig de 2008, representants de 109 estats, entre els quals hi havia l'espanyol, reunits a Dublín, van acordar per consens l'esborrany d'un tractat internacional que prohibeix la producció, l'ús, la possessió i la venda de bombes de dispersió.⁴¹ Es van sumar al tractat alguns dels principals països productors de bombes de dispersió, com el Regne Unit, Alemanya i França. En la conferència de Dublín, també hi van participar la Cluster Munition Coalition i víctimes de les bombes de dispersió.

La signatura del tractat està prevista per al desembre de 2008 a Oslo i entrarà en vigor quan el ratifiquin 30 estats. El tractat preveu la destrucció dels arsenals existents en un termini màxim de vuit anys després de l'entrada en vigor i estableix obligacions d'assistència als supervivents: cada estat signant haurà de desenvolupar un pla d'assistència mèdica, rehabilitació i suport psicològic a les víctimes. Els estats signants hauran d'entregar, en un termini màxim de 180 dies des de la ratificació del tractat, un informe al secretari general de les Nacions Unides en què detallaran el nombre de bombes de dispersió que tenen i les seves característiques tècniques, els programes de reconversió o desmantellament de les instal·lacions i fàbriques, i els progressos fets en la destrucció d'aquestes bombes. Aquest informe s'haurà d'actualitzar anualment.⁴²

El gener de 2007, el Govern espanyol va afirmar en el Congrés dels Diputats que no considerava convenient prohibir la producció de les bombes de dispersió que es fabricaven a Espanya, però el setembre d'aquell mateix any va acceptar la proposta d'Izquierda Unida de donar suport a les iniciatives que tinguessin com a objectiu la seva restricció i prohibició.⁴³ Durant les negociacions que van conduir a la signatura de l'esborrany del tractat internacional, els representants del Govern espanyol van proposar que les bombes que contenen dispositius electrònics d'autodesactivació, com les que es fabriquen a Espanya, estiguessin exemptes de la prohibició. Afortunadament, aquesta proposta no es va incloure en el text final del tractat, tot i que preveu algunes excepcions: es deixen fora de la prohibició les anomenades bombes de dispersió superintel·ligents, que continguin menys de deu submunicions i que s'autodesactivin si arriben al terra sense explotar (això permetrà l'ús del model Smart 155, que conté dues submunicions, fabricat a Alemanya). Però cal valorar positivament el fet que el Govern espanyol hagi decidit anticipar el procés de destrucció de les 5.589 bombes de dispersió incloses a l'arsenal de les forces armades, que s'iniciarà aquesta mateixa tardor, tal com li havien demanat diverses entitats i ONG, com la Fundació per la Pau i Justícia i Pau.⁴⁴

Les organitzacions que han impulsat la campanya contra les bombes de dispersió han valorat positivament l'acord, ja que suposa un nou pas endavant en l'àmbit del desarmament, i consideren que la prohibició d'aquests artefactes és un èxit o una victòria del moviment per la pau, de les

40. CMC Barcelona i Greenpeace. «Perill bombes de dispersió», abril de 2008.

41. Amb anterioritat, s'havien fet quatre conferències internacionals per aconseguir un tractat internacional per a la prohibició de les bombes de dispersió: a Oslo (febrer 2007), a Lima (maig 2007), a Viena (desembre de 2007) i a Wellington (febrer de 2008). «El Procés d'Oslo: cap a la prohibició de les bombes de dispersió». www.stopbombesdispersio.org/plana.php?id=2

42. *El País*, 29 i 30 de maig de 2008.

43. Gallego-Díaz, Soledad. «Bombas de racimo». *El País*, 25 de maig de 2008.

44. *El País*, 9 i 18 de juliol de 2008. Centre d'Estudis per la Pau J. M. Delàs, de Justícia i Pau. «Èxit del moviment pacifista: la prohibició de les bombes de dispersió». *Materials de Treball*, núm. 34, juliol 2008, p. 1-2. «Les bombes de dispersió, prohibides!». *Butlletí de la Fundació per la Pau*, núm. 90, estiu 2008, p. 3.

organitzacions de la societat civil i del Govern noruec, que va posar en marxa el febrer de 2006 el Procés d'Oslo, amb l'objectiu d'aconseguir l'aprovació d'un tractat internacional que prohibís les bombes de dispersió. Però n'han criticat tres aspectes que consideren negatius: que sis dels principals productors mundials d'aquestes bombes no hagin participat en les negociacions ni hagin signat el tractat (els Estats Units, Rússia, Xina, Israel, Índia i Pakistan); que del tractat s'hagin exclòs les municions de fragmentació de tecnologia avançada, ja que, tot i que no produeixen els impactes indiscriminats de les que s'han prohibit, són molt destructives, i que l'acord permeti la cooperació militar dels països signants amb països que no ho han fet, la qual cosa possibilita la utilització de bombes de dispersió en operacions militars conjuntes, com les que fa l'OTAN.⁴⁵

En coherència amb aquests plantejaments, el Centre d'Estudis per la Pau J. M. Delàs, de Justícia i Pau, ha fet una demanda molt pertinent a les autoritats espanyoles: «Que donin un pas més enllà i prohibeixin per llei qualsevol tipus de relació entre ciutadans de l'Estat espanyol i les bombes de dispersió. Ens referim al finançament i participació accionarial d'entitats financeres espanyoles en la indústria militar que fabrica aquesta munició tan mortífera. No seria acceptable que mentre Espanya es compromet a no fabricar, vendre, emmagatzemar o usar aquest tipus d'arma, els bancs espanyols ajudin a la seva producció en altres països no signants del tractat».⁴⁶

D'altra banda, les organitzacions que han desenvolupat la campanya contra les bombes de dispersió són conscients que cal fer un seguiment de la signatura, la ratificació i el compliment del tractat, i que convé seguir treballant en l'àmbit del desarmament.

3.2. Pel control i la reducció de les armes lleugeres

Després de l'èxit de la campanya contra les bombes de dispersió, torna a estar en primer pla la campanya pel control i la reducció de les armes lleugeres, impulsada per IANSA, una xarxa internacional que aglutina unes 800 organitzacions d'uns 120 països, entre les quals hi ha Amnistia Internacional, British-American Security and Information Council (BASIC), Oxfam, Pax Christi, Christian Aid, International Alert i Saferworld.

Les xifres publicades en un informe elaborat per IANSA evidencien la proliferació i el descontrol de les armes lleugeres. Actualment, al món hi ha uns 875 milions d'armes de foc en circulació (pistoles, fusells d'assalt, metralladores, rifles, llançagranades, canons antitancs o antiaeris, morters, etc.), el 74% de les quals estan en mans de civils o d'actors no estatals. Aquest tipus d'armes causen la gran majoria de les morts en conflictes violents. Cada any es fabriquen uns vuit milions d'armes noves, i entre deu mil i catorze mil milions de municions. El resultat és esferèidior: cada dia, unes 1.000 persones moren víctimes de les armes de foc i unes 3.000 més queden greument ferides.⁴⁷

Els objectius principals de IANSA són aconseguir una reducció de la producció i de la demanda d'armes lleugeres, la millora de la regulació de les armes de foc i el reforçament dels controls sobre les transferències. Per fer possibles aquests objectius, IANSA impulsa campanyes perquè s'aprovin lleis que aturin la proliferació i el mal ús de les armes lleugeres, reclama l'aprovació d'un tractat internacional sobre el comerç d'armes i desenvolupa una tasca de sensibilització per tal d'augmentar la implicació de la societat civil en la lluita contra la violència armada.

45. Centre d'Estudis per la Pau J. M. Delàs, de Justícia i Pau. «Èxit del moviment pacifista: la prohibició de les bombes de dispersió». *Materials de Treball*, núm. 34, juliol 2008, p. 1-2. Armadans, Jordi. «Victòria». *Butlletí de la Fundació per la Pau*, núm. 90, estiu 2008, p. 2. «Les bombes de dispersió, prohibides!». *Butlletí de la Fundació per la Pau*, núm. 90, estiu 2008, p. 3.

46. Centre d'Estudis per la Pau J. M. Delàs, de Justícia i Pau. «Èxit del moviment pacifista: la prohibició de les bombes de dispersió». *Materials de Treball*, núm. 34, juliol 2008, p. 2.

47. IANSA – Fundació per la Pau. «Violència armada: la crisi mundial», 2008.

4. DAVANT L'ECONOMIA MILITAR

Les organitzacions del moviment per la pau han anat qüestionant els diferents àmbits de l'economia de la defensa o els components del cycle armamentístic (despeses militars dels estats, investigació científica amb finalitats bèl·liques, indústries d'armament i comerç d'armes) mitjançant diferents campanyes i objeccions de consciència, com l'objecció fiscal a les despeses militars, la campanya «Per la pau: prou investigació militar!», l'objecció científica, les activitats i les propostes per la conversió de les fàbriques d'armament en productores de béns i serveis d'ús civil, les campanyes per la transparència, el control i la reducció del comerç d'armes, i la campanya «Per una banca desarmada».

Aquestes campanyes comparteixen un conjunt de crítiques a l'economia militar i diverses propostes alternatives. Entre les crítiques cal destacar les següents: tots els components del cycle armamentístic contribueixen a la preparació de la guerra; les despeses militars i la investigació amb finalitats bèl·liques absorbeixen una quantitat immensa de recursos que es podrien destinar a necessitats socials i a investigació civil; les indústries d'armament produeixen mitjans de destrucció, i el comerç d'armes alimenta els conflictes armats, enforteix governs que violen els drets humans i contribueix a l'endeutament de molts països. Les principals propostes alternatives que defensen són el desarmament; la reducció i la desaparició de les despeses militars i de la investigació militar, i la transferència d'aquests recursos a la investigació civil per cobrir necessitats socials; la conversió de les indústries d'armament en productores de béns i serveis civils; la transparència, el control, la reducció i l'eliminació del comerç d'armament, i l'aprovació de codis de conducta sobre les exportacions d'armes.

4.1. Objecció fiscal a les despeses militars

Des de 1983, cada any es duen a terme les campanyes d'objecció fiscal a les despeses militars. L'objecció fiscal és una acció de no-col·laboració amb l'Estat en les despeses de preparació de les guerres i de manteniment de les forces armades. Els objectors fiscals dedueixen en la seva declaració de la renda el percentatge equivalent al que en els pressupostos generals de l'Estat es destina a despesa militar, hi trameten adjunta una carta adreçada a la delegació d'Hisenda en què expliquen els motius de l'objecció fiscal i un resguard bancari com a prova d'haver donat la quantitat no pagada a entitats i ONG que duen a terme projectes solidaris i assistencials (conservació del medi ambient, atenció als pobres, etc.).⁴⁸

Els objectius d'aquestes campanyes van quedar molt ben reflectits en les conclusions del Primer Congrés Estatal d'Objecció Fiscal, que va tenir lloc el 1989. L'objecció fiscal és una forma de desobediència civil amb què es pretén aconseguir, d'una banda, que es respecti el dret individual a l'objecció de consciència a les despeses militars i, de l'altra, els objectius d'índole social següents: reduir progressivament fins a la desaparició total les despeses militars i, consegüentment, dels exèrcits; denunciar el militarisme i la militarització creixents de la societat; qüestionar el model actual de defensa impulsant línies de debat en aquest sentit, i contribuir a impulsar el moviment antimilitarista obrint noves vies de participació i lluita.⁴⁹ Per tant, els objectors fiscals se senten part integrant d'un moviment per la pau i antimilitarista més ampli, que té com a objectiu la construcció d'una societat desmilitaritzada a través de la mobilització social, la desobediència

48. En les webs següents dels grups que impulsen l'objecció fiscal s'explica detalladament com fer-la, els projectes solidaris als quals es destinen els diners de l'objecció fiscal i les situacions en què es poden trobar els objectors fiscals després de fer la declaració de la renda: Servei d'Informació de l'Objecció Fiscal (www.objecciofiscal.org), www.justiciapau.org/siof), Coordinadora d'ONG Solidàries de les comarques gironines i l'Alt Maresme (www.solidaries.org/ofiscal), Alternativa Antimilitarista-MOC (www.nodo50.org/objecciofiscal, www.nodo50.org/tortuga), Coordinadora Galega pola Obxección Fiscal (www.nonaogastomilitar.org).

49. Conclusions del Primer Congrés Estatal d'Objecció Fiscal, 1989.

civil i l'educació per la pau, i fan l'objecció fiscal de forma col·lectiva i pública, amb el propòsit de generar debat social sobre les despeses militars i d'ampliar el nombre d'objectors.

Els grups que impulsen l'objecció fiscal han denunciat l'augment progressiu de les despeses militars al món des de 1999, després del descens que es va produir la dècada dels noranta, com a conseqüència de la finalització de la Guerra Freda i d'una redefinició de les polítiques de defensa: el 1998 la despesa militar mundial va ascendir a 765 mil milions de dòlars EUA i el 2004 la xifra es va elevar a 975 mil milions; les despeses militars mundials de 2002 es van incrementar un 5,4% en termes reals respecte al 2001, el 2003 un 7,2% respecte al 2002, i el 2004 un 5,3% respecte al 2003.⁵⁰ Segons l'Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), els governs d'arreu del món van destinar un bilió 339 mil milions de dòlars a despesa militar durant el 2007, equivalent al 2,5% del producte interior brut mundial.⁵¹ Els grups que promouen l'objecció fiscal també han criticat que el pressupost militar d'Espanya sigui tan elevat:⁵² 12.700 milions d'euros per a l'any 2000, 13.311 per al 2001, 14.368 per al 2002, 15.079 per al 2003, 15.737 per al 2004, 16.177 per al 2005, 17.089 per al 2006, 17.977 per al 2007 i 18.910 per al 2008. El pressupost militar per al 2008 equivalia a l'1,7% del PIB (l'*Informe de desenvolupament humà* defineix com a país militaritzat el que destina el 2% del seu PIB al manteniment de l'estructura militar) i comportava una despesa militar diària de 51 milions d'euros (422 euros per habitant al dia).⁵³

Els grups per la pau i antimilitaristes consideren que hi ha diversos factors que incideixen en el manteniment d'aquests elevats nivells de despeses militars, entre els quals destaquen l'obsessió que tenen molts governs per modernitzar contínuament els seus exèrcits i per tenir les noves armes que surten al mercat, cada vegada més potents i precises, i la pressió que exerceixen el complexos militars industrials, és a dir, tots els sectors que tenen interessos en la producció d'armes i als quals convé que augmentin les despeses militars (fabricants d'armaments, bancs i caixes d'estalvis que financen la compravenda d'armes, caps militars i polítics vinculats a la indústria d'armes, etc.).

Aquesta crítica a les despeses militars s'ha complementat amb l'objecció fiscal. Després de les mobilitzacions contra la guerra de l'Iraq de 2003 va augmentar el nombre d'objectors fiscals: a Espanya es va passar d'uns 1.500 objectors fiscals «censats» el 2002 als més de 5.000 «censats» actuals, tot i que n'hi ha més que ho fan de manera anònima. En tot cas, la conquesta del principal objectiu de la campanya, la reducció de les despeses militars, no solament està condicionada pel nombre d'objectors fiscals, sinó per altres factors, com la sensibilització social i el suport polític aconseguit o les dissensions que puguin aparèixer en l'elit política sobre aquest tema.

50. Stockholm International Peace Research Institute, *SIPRI Yearbook 2005*. <www.sipri.org>.

51. Stockholm International Peace Research Institute, *SIPRI Yearbook 2008*.

52. Els col·lectius que promouen l'objecció fiscal consideren que en les despeses militars s'han d'incloure les partides següents: el pressupost del Ministeri de Defensa i dels organismes autònoms d'aquest ministeri, el pressupost del Centre Nacional d'Intel·ligència, les despeses de defensa incloses en pressupostos d'altres ministeris (Guàrdia Civil al del Ministeri de l'Interior, investigació i desenvolupament militar al del Ministeri d'Indústria, quotes de participació en l'OTAN al del Ministeri d'Afers Exteriors), les despeses de les classes passives militars i la part proporcional corresponent a despeses militars dels interessos abonats per sufragar el deute públic.

53. <www.justiciapau.org/centredelas/index.php?module=htmlpages&func=display&pid=16>; Ortega, Pere. «La inercia del gasto militar del Estado español». *Materiales de Trabajo*, núm. 33, febrer de 2008.

4.2. La campanya «Per la pau: prou investigació militar!» i l'objecció científica

La Fundació per la Pau promou des de 1999 la campanya «Per la pau: prou investigació militar!»,⁵⁴ que té el suport de Justícia i Pau, l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya, el Centre UNESCO de Catalunya i les federacions catalanes d'ONG per la Pau i pels Drets Humans, i la participació d'unes quaranta entitats.⁵⁵ El juny de 2002 es va constituir la plataforma estatal de la campanya. Els seus objectius principals són promoure el debat en la societat i en la comunitat científica sobre la investigació amb finalitats bèl·liques, i pressionar els poders públics perquè transfereixin recursos que es destinen a la investigació militar a la investigació amb finalitats civils, mitjançant les activitats de la campanya i l'objecció científica.

Els arguments principals d'aquesta campanya s'exposen tot seguit. S'afirma que la investigació militar també és responsable de les guerres perquè està directament orientada a desenvolupar nous sistemes d'armes. S'alerta sobre els immensos recursos que es destinen al món a aquest tipus d'investigació: més de mig milió de científics treballen en el sector militar; la inversió mundial en investigació militar de l'any 2003 es va elevar a més de 70.000 milions de dòlars, la qual cosa acaparava un terç dels recursos que es van dedicar a la investigació a tot el planeta, i a la investigació amb finalitats bèl·liques es van destinar cinc vegades més recursos que a la investigació per a la salut. Es denuncia la militarització de la investigació científica a Espanya:⁵⁶ en els pressupostos generals de l'Estat per a l'any 2007 es van destinar 1.586 milions d'euros a la investigació militar⁵⁷ i per al 2008 la xifra va arribar als 1.664 milions d'euros, que equivalia al 18% del total pressupostat per a investigació i desenvolupament.⁵⁸

La campanya demana als científics, a les universitats i als centres d'investigació que expressin la seva negativa a col·laborar en programes d'investigació militar, signant declaracions d'objecció científica i incloent clàusules de bon ús en els seus treballs científics (tesis, tesines, patents, projectes, etc.), en què manifestin que prohibeixen la utilització de les seves aportacions científiques als exèrcits i grups armats, i per a qualsevol ús militar o que atempti contra els drets humans o el medi ambient. Finalment, la campanya proposa la promulgació d'una llei d'objecció científica, que protegeixi els investigadors que es neuguin a participar en programes militars.

Fins ara la repercussió de la campanya ha estat considerable: al final de l'any 2006 hi havia uns 2.300 objectors científics, és a dir, científics que van signar un compromís de no participar en investigacions que tinguin finalitats bèl·liques o estiguin subvencionades amb fons dedicats a la investigació amb objectius militars.⁵⁹ Durant el 2003, dotze universitats espanyoles van incloure en els seus estatuts clàusules d'objecció científica, en què es renuncia a la investigació científica

54. <www.prouinvestigacionmilitar.org>, <www.noalainvestigacionmilitar.org>.

55. Federación Española de Ingeniería sin Fronteras, Associació d'Estudiants Progressistes (Catalunya), Aula de Paz y Desarrollo (Burgos), Bibliotecarios por la Paz (Madrid), Casa de la Paz (Sevilla), CGT-CIEMAT (Madrid), CGT-Universidades, Ciudadella contra la Guerra, COA-MOC de Zaragoza, Colectivo Hypatia (Madrid), Colectivo No Violencia y Educación (Madrid), Colectivo Universidad y Compromiso Social (Sevilla), Comisión Mueve (València), Coordinadora d'Estudiants dels Països Catalans, Coordinadora de ONGD del Principado de Asturias, Coordinadora Uní per la Pau (Catalunya), ESF de Galícia, Barcelona, Girona i Lleida, Físics per al Desenvolupament (Barcelona), Fundació Solidaritat UB (Barcelona), Instituto Paz y Conflictos de Granada, ISF de la Corunya, Màlaga, València, Valladolid, Astúries i Lleó, Movimiento Antiglobalización de León, Movimiento Ciudadano por la Paz de Soria, Oficina de Acción Solidaria Universidade da Coruña, Seminario Galego de Educación para la Paz (Santiago de Compostel·la), UNED No a la Guerra (Madrid).

56. Segons un informe de l'OCDE, Espanya és el segon país del món que més percentatge del PIB dedica a la investigació militar, després dels Estats Units. *Boletín de la Objeción Científica*, núm. 7, març de 2004.

57. La xifra total d'investigació militar a Espanya inclou el pressupost d'investigació i desenvolupament del Ministeri de Defensa i els préstecs a empreses que facilita el Ministeri d'Indústria per al disseny i la construcció de diversos tipus d'armament.

58. Campanya «Per la pau: prou investigació militar!» i Fundació per la Pau. *Informe sobre el projecte de pressupostos per a la R+D civil i militar a l'Estat espanyol (2007)*. Barcelona: octubre de 2006. Ortega, Pere. «La inercia del gasto militar del Estado español». *Materiales de Trabajo*, núm. 33, febrer de 2008.

59. Fundació per la Pau. *Memòria 2006*, p. 10.

orientada a finalitats armamentístiques i militars,⁶⁰ i els claustres d'altres universitats van aprovar mocions en el mateix sentit.⁶¹ El 2004, per primera vegada, una tesi doctoral presentada a la Facultat de Matemàtiques de la Universitat de Sevilla va incorporar una clàusula per impedir-ne la utilització amb finalitats militars.⁶² Finalment, 1.210 investigadors i 151 ONG van demanar la desmilitarització de la investigació en els pressupostos de 2005.⁶³

4.3. Propostes per la conversió de les indústries d'armaments i activitats per impedir-ne l'extensió

Des del començament de la dècada dels anys noranta s'han anat fent al País Basc diferents marxes contra les fàbriques d'armament i per la seva conversió en productores de béns i serveis d'ús civil, que van donar lloc a la formació del col·lectiu Gasteizkoak, que va fer diverses propostes de conversió de les indústries d'armes, entre les quals destaca la d'Explosivos Alaveses (EXPAL), que va generar un important debat entre els diversos sectors implicats (sindicalistes de la fàbrica, grups antimilitaristes, col·lectius socials, etc.).

El 1997, la Campanya contra el Comerç d'Armes (C3A) de Barcelona va proposar la realització d'un estudi de conversió d'aquesta fàbrica, que havia d'incloure dues condicions: el manteniment de tots els llocs de treball i el suport dels treballadors de l'empresa. CCOO d'EXPAL, que en aquell moment tenia la majoria absoluta en el Comitè d'Empresa, es va oposar a la proposta davant el risc de la possible pèrdua de llocs de treball i va donar prioritat a aquesta qüestió davant el problema moral que significa la producció d'artefactes que serveixen per matar.⁶⁴ L'abril de 2004 es va anunciar que la direcció d'Unión Española de Explosivos (UEE) tancaria EXPAL, a causa d'un descens de la producció per manca de comandes.⁶⁵ El tancament de la factoria d'EXPAL a Vitòria es va consumir i la producció es va traslladar a altres fàbriques del grup UEE.

Sens dubte, el tancament d'una fàbrica d'armament és una bona notícia per a la causa de la pau i el desarmament, però no ho és que els treballadors perdin el lloc de treball. Per tant, davant els resultats, sembla força clar que hauria estat molt millor lluitar al moment oportú per la conversió d'EXPAL cap a la producció civil que assistir després al tancament de l'empresa i haver de mobilitzar-se perquè es garanteixin als treballadors altres alternatives d'ocupació. En qualsevol cas, convindria un debat sobre aquestes qüestions entre els grups pacifistes, els sindicats i altres moviments socials; elaborar propostes de conversió de les indústries d'armes que garanteixin els llocs de treball, i valorar les possibilitats d'impulsar l'objectiu laboral, és a dir, la negativa a fer treballs que tinguin finalitats bèl·liques.

Algunes organitzacions pacifistes han qüestionat els projectes de desenvolupament de la indústria militar a Catalunya. Quan la Comissió d'Indústria, Energia, Comerç i Turisme del Parlament va presentar el 2004 la candidatura de Catalunya perquè el consorci europeu EADS (European Aerospace Defense Space Systems) hi instal·lés una factoria de la seva filial Eurocopter per a la fabricació dels helicòpters de combat Tigre, Justícia i Pau de Barcelona va lliurar una carta a l'aleshores president de la Generalitat, Pasqual Maragall, en què es demanava la retirada d'aquesta proposta.⁶⁶ Aquesta factoria s'acabaria instal·lant a Albacete.

60. Universitats de Valladolid, Oviedo, Alacant, Girona, Autònoma de Barcelona, Politècnica de Catalunya, Granada, Autònoma de Madrid, Santiago de Compostel·la, Barcelona, Lleida i Rovira i Virgili. Boletín de la *Objeción Científica*, núm. 5, juliol de 2003.

61. Universitats de València, Ramon Llull i Pompeu Fabra.

62. Fundació per la Pau, nota de premsa, 5 de juliol de 2004. *Boletín de la Objeción Científica*, núm. 8, juliol de 2004.

63. Campanya «Per la pau: prou investigació militar!», nota de premsa, 10 de novembre de 2004. *El País*, 11 de novembre de 2004.

64. Col·lectiu Gasteizkoak. «El movimiento antiarmamentista vasco. Una experiencia en desarrollo». A: Grau, Elena; Ibarra, Pedro (coord.). Una mirada sobre la red. *Anuario movimientos sociales*. Donostia/Barcelona: Betiko Fundazioa / Icaria, p. 81-84.

65. ORTEGA, Pere. «El 11-M y Unión Española de Explosivos». *Materiales de Trabajo*, núm. 24, abril de 2004.

66. *Materiales de Trabajo*, núm. 24, abril de 2004.

D'altra banda, el Centre d'Estudis per la Pau J. M. Delàs, de Justícia i Pau, va denunciar la creació d'un pol de desenvolupament de la indústria aeronàutica a Catalunya, impulsat per diverses administracions (Generalitat i ajuntaments de Barcelona, Sabadell i Viladecans) i per l'associació BAIE (Barcelona Aeronàutica i de l'Espai), constituïda l'any 2001, que agrupa 55 empreses catalanes d'aquest sector i en què participen la Generalitat, el Ministeri de Ciència i Tecnologia, tres universitats (Universitat de Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona i Universitat Politècnica de Catalunya) i alguns ajuntaments (Barcelona, Sabadell, Badia del Vallès, el Prat de Llobregat i Reus). Força empreses vinculades a BAIE fabriquen productes del sector militar (components de míssils, càpsules de projectils, peces per a avions de combat, etc.).⁶⁷ L'any 2004, el centre Delàs va decidir posar en marxa la campanya «No a la indústria aeronàutica militar a Catalunya», que també promou la Fundació per la Pau.⁶⁸ Es van recollir signatures per alertar de la instal·lació d'indústries vinculades a l'aeronàutica militar, i es van enviar cartes de protesta al president de la Generalitat de Catalunya, als grups polítics del Parlament i als alcaldes dels ajuntaments implicats en la possible instal·lació d'indústries aeronàutiques militars.⁶⁹

4.4. Campanyes per la transparència i el control del comerç d'armes

Els principals països exportadors d'armes (Rússia, els Estats Units, França, Alemanya, Canadà i Gran Bretanya) les continuen venent a governs de països en conflicte, que violen els drets humans o que pateixen situacions de pobresa (entre els importadors d'armament, hi destaquen Turquia i Egipte).⁷⁰ És a dir, el comerç d'armes internacional continua alimentant els conflictes armats i contribuint a l'endeutament i l'empobriment de molts països.

Per aquests motius, les ONG i els grups pacifistes han dut a terme diverses campanyes contra aquest «mercat de la mort», com la Campanya contra el Comerç d'Armes (C3A), que es va formar a Barcelona la tardor de 1988 i es va transformar l'any 2001 en el Centre d'Estudis per la Pau J. M. Delàs, integrat a Justícia i Pau; la campanya «Hi ha secrets que maten»,⁷¹ liderada per Amnistia Internacional, Greenpeace, Metges sense Fronteres, Intermón i Centre UNESCO de Catalunya, que es va iniciar el desembre de 1994 i va continuar activa fins al final de 1998, i la vigent campanya internacional «Armes sota control»,⁷² impulsada per IANSA.

De les activitats dutes a terme per la campanya «Armes sota control», que es va iniciar l'octubre de 2003, cal esmentar la iniciativa «Un milió de rostres», que va consistir en la recollida d'un milió de signatures i fotografies de persones de 160 països del món per reivindicar l'adopció d'un tractat internacional que regulés el comerç d'armes, que es van entregar al llavors secretari general de les Nacions Unides, Kofi Annan, en la conferència sobre les armes lleugeres que aquesta institució va fer entre el 26 de juny i el 7 de juliol de 2006. Els governs de 52 països, entre aquests Espanya, van manifestar el seu suport a aquesta iniciativa.⁷³ Intermón Oxfam i Amnistia Internacional són els promotors de la campanya «Armes sota control» a Espanya.

67. *El Punt*, 23 de maig de 2004. ORTEGA, Pere. «La indústria militar aeronàutica aterra a Catalunya». *Illacrua*, núm. 124, novembre de 2004, p. 14-16.

68. Per conèixer l'evolució històrica i la implantació actual de la indústria militar a Catalunya i el contingut de la campanya «No a la indústria aeronàutica militar a Catalunya» podeu consultar el text d'Ortega, Pere. «Indústria d'armes a Catalunya. Dels trabucos a l'aeronàutica». *Quaderns per a la solidaritat*, núm. 34, setembre de 2007.

69. Justícia i Pau, *Memòria 2004*, p. 44-45.

70. *SIPRI Yearbook 2004*.

71. Per a més informació sobre la campanya «Hi ha secrets que maten», consulteu els llibres de Viçens Fisas següents: *Secretos que matan. Los derechos humanos y la exportación española de armamento*. Barcelona: Icaria, 1995. *El lobby feroz. Las ONG ante el comercio de armas y el desarme*. Barcelona: Icaria, 1998.

72. <www.armessotacontrol.org>, <www.controlarms.org/es>.

73. *El País*, 26 de juny de 2006.

Les campanyes a favor de la transparència i el control del comerç d'armes han estat un factor clau perquè s'aprovesin alguns codis de conducta sobre exportació d'armes convencionals, com el dels Estats Units el 1997 i el de la Unió Europea el 1998, que prohibeix la venda d'armes a països immersos en conflictes armats, que vulneren els drets humans o tenen un nivell de benestar precari.

Però les entitats i les ONG per la pau reclamen corregir algunes deficiències del Codi de conducta de la UE per evitar la transferència d'armes a països en conflicte o que no respectin els drets humans, com ara l'establiment d'un sistema comú de verificació de l'ús final de les armes una vegada exportades; que les empreses d'armes hagin d'obtenir el permís dels seus governs abans de signar els contractes d'exportació, i el control dels comerciants d'armes.⁷⁴

La pressió exercida per la campanya internacional «Armes sota control» va contribuir de manera decisiva que l'Assemblea General de les Nacions Unides aprovés el desembre de 2006 una resolució a favor d'elaborar un tractat internacional per regular el comerç de totes les armes convencionals. Aquest tractat, que actualment està redactant un grup d'experts, ha de ser debatut properament en l'Assemblea General de les Nacions Unides.

IANSA ha valorat positivament els resultats de la tercera reunió biennal d'estats, celebrada a Nova York el juliol de 2008 per tal de fer un seguiment del procés d'implantació del Programa d'acció de les Nacions Unides per prevenir, combatre i eradicar el comerç il·lícit d'armes lleugeres, ja que 154 estats van aprovar un document en què es diu que es farà un marcatge de les armes en el lloc de fabricació per ajudar a rastrejar el seu destí final i en què es recomana que es legisli en matèria d'intermediaris d'armes. Però IANSA reclama que aquests compromisos siguin obligatoris jurídicament i que es facin extensibles també a les municions.⁷⁵

Les entitats per la pau i algunes ONG van denunciar que el Govern espanyol incomplia sistemàticament el Codi de conducta de la Unió Europea. En un informe publicat per Amnistia Internacional, Greenpeace i Intermón Oxfam sobre les exportacions espanyoles de material de defensa, es denunciava que el 30% de les armes espanyoles transferides durant l'any 2004 podrien violar el Codi de conducta de la UE, ja que es van exportar a països en conflicte, amb greus violacions de drets humans o amb problemes de desenvolupament (Colòmbia, l'Aràbia Saudita, Israel, etc.).⁷⁶ Per aquests motius, les ONG exigien que el Govern informés sobre els productes i els serveis exportats a cada país i el seu import; que es prohibissin les transferències que violessin el Codi de conducta de la UE, i que s'aproves una llei per a un control efectiu del comerç d'armes.

El 23 de setembre de 2008, la campanya «Armes sota control» va organitzar a Madrid un acte simbòlic davant del Ministeri d'Afers Exteriors, i va lliurar 11.000 signatures de ciutadans i ciutadanes que demanaven al Govern espanyol que donés suport al Tractat Internacional sobre Comerç d'Armes, i de 160 parlamentaris i parlamentàries, que també es van adherir a la petició.⁷⁷

La pressió exercida per les campanyes a favor de la transparència i el control del comerç d'armes va ser un element essencial perquè el Congrés dels Diputats acordés el març de 1997 una proposició no de llei en la qual s'instava el Govern a incorporar a la legislació espanyola els criteris sobre transparència i control de les exportacions de material de defensa aprovats per la UE el 1991 i el 1992, a enviar semestralment les dades d'aquestes exportacions a les comissions de Defensa i d'Afers Exteriors del Parlament, i a facilitar a aquestes comissions la llista de països que estan en situació de conflictivitat o militarització o que no respecten els drets humans, per sotmetre'ls a restriccions quant a l'exportació de material de defensa. Des de l'aprovació

74. Fisas, Vicenç. *Adiós a las armas ligeras. Las armas y la cultura de la violencia*. Barcelona: Icaria, 2000, p. 91.

75. «El Procés de les Nacions Unides per controlar les armes lleugeres fa un pas endavant». *Butlletí de la Fundació per la Pau*, núm. 91, tardor 2008, p. 4.

76. Amnistia Internacional, Greenpeace, Intermón Oxfam. *Por una ley para un control efectivo del comercio de armas. Análisis de las exportaciones españolas de Armamento 2004*.

77. «Ulleres per veure clar els efectes del descontrol de les armes». *Butlletí de la Fundació per la Pau*, núm. 91, tardor 2008, p. 4.

d'aquesta proposició no de llei s'han publicat diversos informes oficials, que aporten informació sobre els països receptors de material de defensa i els valors absoluts de productes venuts, tot i que no informen sobre els productes que s'exporten a cada país.

El desembre de 2007, el Congrés dels Diputats va aprovar la Llei de control del comerç exterior de material de defensa i de doble ús. La Llei, que incorpora els criteris del Codi de conducta de la Unió Europea, prohibeix l'exportació d'armes quan hi hagi indicis racionals que els materials de defensa puguin ser utilitzats en accions que pertorbin la pau, l'estabilitat o la seguretat en l'àmbit mundial o regional; puguin exacerbar tensions o conflictes latents; puguin ser utilitzats de manera contrària a la dignitat inherent a l'ésser humà, amb finalitats de repressió interna o en situacions de violacions de drets humans; tinguin com a destí països amb evidències de desviaments de materials transferits o puguin vulnerar els compromisos internacionals (article 8).

Les entitats i les ONG per la pau han valorat positivament que s'hagi aprovat per primera vegada una llei que regula el comerç d'armes a Espanya i que aquesta llei prevegi que el Govern hagi d'informar dels imports de les exportacions per països de destí i per categories descriptives dels productes exportats. Però han lamentat que el Parlament espanyol no hagi trencat amb l'opacitat que envolta les exportacions d'armes, com es demostra en el fet que les actes de la Junta Interministerial Reguladora del Comerç Exterior de Material de Defensa i de Doble Ús (JIMDDU)⁷⁸ es mantinguin classificades com a secret d'estat, la qual cosa suposa que els diputats i diputades i l'opinió pública no disposaran d'informació sobre quines armes s'exporten, qui les ha produït i qui les compra. Per aquest motiu, les entitats i les ONG per la pau reclamen que les actes de la JIMDDU deixin de ser secretes, per facilitar el control parlamentari i judicial de les exportacions d'armes.⁷⁹

En tot cas, és evident que el compliment de la Llei de comerç d'armes hauria de comportar un canvi important en l'orientació de les exportacions espanyoles d'armament, ja que el 2006 Espanya continuava venent armes a països involucrats en conflictes armats, que no respectaven els drets humans o que dedicaven més recursos a despesa militar que al desenvolupament humà. Tica Font ha proporcionat dades molt precises i detallades sobre aquest problema: «Les armes espanyoles es venen a països que estan en conflicte armat, com Colòmbia i Israel; o que intervenen en conflictes, com Estats Units i Regne Unit. Espanya també exporta a països que estan en situació de tensió i inestabilitat, com Filipines, Indonèsia o Sri Lanka; o a aquells sobre els quals hi ha serioses preocupacions envers el respecte dels drets humans, com Indonèsia, Kenya, Singapur o Tailàndia, i fins i tot que estan enfrontats entre ells, com Índia i Pakistan. A més a més, Espanya també ha venut armes a alguns dels països més pobres del món, com Burkina Faso, Angola, Kenya i Mauritània; o que dediquen més recursos a despesa militar que al desenvolupament humà (despesa militar superior a la despesa en salut i educació), com Angola, Aràbia Saudita, Brasil, Equador, Unió dels Emirats Àrabs, Jordània, Pakistan i Turquia. [...] Pel que fa a les armes curtes, el 2006 se'n van exportar per valor de 111 milions d'euros. El primer receptor d'armes curtes espanyoles ha estat Ghana, que en va rebre per valor de 3,26 milions d'euros. Sobre Ghana pesa una moratòria sobre importació, exportació, producció i distribució d'armes curtes, perquè es va alertar sobre la proliferació descontrolada d'aquestes armes al país, i del risc de tràfic il·lícit des de Ghana cap a països veïns, alguns d'ells en conflicte o en situació de postconflicte o de tensió, com Togo, Nigèria o Costa d'Ivori».⁸⁰

A més, les entitats i les ONG per la pau constaten el preocupant augment de les exportacions de material militar espanyol. Des de l'any 2000 no ha parat de créixer el volum anual d'exportacions

78. La JIMDDU és encarregada de valorar si les exportacions d'armes compleixen els requisits establerts per la llei de comerç d'armes i pel Codi de conducta de la Unió Europea, i d'emetre els informes favorables perquè el Ministeri d'Indústria autoritzi aquestes exportacions.

79. «Primera ley que regula el comercio de armas en España». *Materiales de Trabajo*, núm. 33, febrer de 2008. MELERO, Eduardo; FONT, Tica. «La ley de ocultación de las ventas de armas». *Materiales de Trabajo*, núm. 33, febrer de 2008.

80. FONT, Tica. «Informe 2007 d'exportacions espanyoles d'armament 1997-2006». *Materiales de Treball*, núm. 34, juliol 2008, p. 14. Per conèixer en detall les exportacions espanyoles de material de defensa entre 1996 i 2005, consulteu la taula publicada en *Materiales de Treball*, núm. 29, juliol 2006, p. 11-12.

de material de defensa, tal com es reflecteix en les dades següents, enviades per la Secretaria d'Estat de Comerç al Congrés dels Diputats: 138,3 milions d'euros el 2000; 231,2 el 2001; 274,7 el 2002; 383,1 el 2003; 405,9 el 2004; 419,5 el 2005 i 845 el 2006. Seguint aquesta dinàmica alcista, el 2007 el volum d'exportacions de material de defensa (vaixells de guerra, avions militars, electrònica, vehicles terrestres, bombes, explosius i municions, etc.) arribava a la xifra rècord de 932,9 milions d'euros. Amb aquest espectacular augment de les exportacions de material militar, Espanya s'ha situat en el vuitè lloc del rànquing mundial d'exportacions d'armes convencionals.⁸¹

4.5. Campanya «Per una banca desarmada»

En la trobada de la xarxa ENAAT (European Network Against Arms Trade),⁸² que va tenir lloc a Gant els dies 13 i 14 de maig de 2006, es va plantejar la possibilitat d'iniciar una campanya europea que denunciés públicament les empreses bancàries i les agències de crèdit a l'exportació (ACE) que financen el comerç d'armament (en aquell moment s'estaven duent a terme campanyes d'aquest tipus a Itàlia –Banche Armate–,⁸³ Bèlgica i la Gran Bretanya). Les ACE, majoritàriament de capital públic, faciliten les exportacions comercials en regions inestables i ho fan de manera poc transparent. Per això, força indústries d'armament hi acudeixen perquè els concedeixin crèdits i les ajudin a exportar els seus productes a països que no respecten els drets humans. De l'ACE d'Espanya, que es denomina Compañía Española de Seguros y Créditos a la Exportación, el 50,25% de la qual és de propietat pública i el 49,75% privada, es té constància que diverses vegades ha facilitat exportacions d'armes.⁸⁴

A la trobada anual de l'ENAAT, que es va celebrar a Florència l'abril 2007, els representants de la campanya Banche Armate van informar que en el document que publica cada any el Govern italià en què es consignen els finançaments que les entitats bancàries faciliten per a les exportacions d'armes italianes, el BBVA apareixia destacat com a finançador d'exportacions d'armes italianes a estats com Israel, Malàisia, Singapur, Brasil, Mèxic, Líban i, sobretot, Espanya. Alguns d'aquests països, com Israel o Malàisia, violen el Codi de conducta sobre el comerç d'armes de la Unió Europea.⁸⁵ D'altra banda, alguns centres d'investigació per la pau van fer estudis sobre l'accionariat de les indústries militars a Espanya,⁸⁶ on es posava en relleu que entitats financeres com el BBVA, el BSCH o la Caja Castilla La Mancha tenien fortes connexions amb aquestes indústries.

Davant d'aquestes preocupants dades, diverses entitats i ONG van posar en marxa la campanya «Per una banca desarmada», amb el propòsit de crear un estat d'opinió pública que obligui el Govern a donar informació sobre la intermediació dels bancs i les caixes d'estalvis en les exportacions d'armes, i aconseguir que les entitats financeres es desvinculin del negoci de les armes, cancel·lant **les seves inversions en les empreses productores d'armaments, no concedint crèdits a les indústries militars i deixant de fer d'intermediàries en les opera-**

81. *El País*, 8 de juny i 6 d'agost de 2008.

82. ENAAT, que es va crear l'any 1984, és una xarxa de grups amb presència a quasi tots els països europeus, que ha dut a terme diverses accions coordinades en contra del comerç d'armes. <www.enaat.org>.

83. <www.banchearmate.it>.

84. Trobada anual de la Xarxa Europea contra el Comerç d'Armes: el paper de la banca i les agències de crèdit a l'exportació en el foment del comerç d'armes. <www.justiciapau.org/centredelas>. Benítez, Francesc. «Agències de crèdit a l'exportació: complicitat dels estats del nord en els negocis bruts». *Materials de Treball*, núm. 32, setembre 2007, p. 12-13.

85. Acta de la reunió del Centre d'Estudis per la Pau J. M. Delàs, 9 de maig de 2007. Pozo, Alejandro. «Per què no es publiquen les dades dels finançaments de les exportacions espanyoles d'armament?». *Materials de Treball*, núm. 32, setembre 2007, p. 5-7.

86. A Espanya hi ha unes 200 empreses i entre 15.000 i 20.000 treballadors que es dediquen a produir o prestar serveis de tipus militar: armament i munició, construcció naval, electrònica i informàtica, equipaments i components, indústria aeroespacial, consultories, seguretat, etc.

cions de venda d'armes. Aquesta campanya es va presentar públicament el juny de 2007. **En el marc de la campanya Per una banca desarmada» s'ha desenvolupat la campanya específica «BBVA sense armes»,⁸⁷** que està promoguda per les organitzacions següents: Centre d'Estudis per la Pau J. M. Delàs, de Justícia i Pau; Observatori del Deute en la Globalització (ODG),⁸⁸ i Setem.⁸⁹

L'octubre de 2007 es van fer les jornades de debat «Per una banca desarmada», organitzades pel centre Delàs. En el tríptic de convocatòria d'aquestes jornades es va publicar una llista de les entitats financeres que estaven implicades en el negoci de les armes: BBVA, Banco Santander (BSCH), Banesto, Banco Popular, Banc Sabadell, Banco Pastor, Deutsche Bank, Barclays Bank, Caja Castilla La Mancha, Bancaja, Bilbao Bizkaia Kutxa, Kutxa, Caja Vital, Caja Madrid, Cajastur, Caja Cantabria, Caja Sol, Unicaja, La Caixa i Caixa de Catalunya.⁹⁰

Des que es va iniciar la campanya fins a l'actualitat s'han fet públiques més dades sobre la implicació de la banca espanyola en el finançament de contractes i empreses militars. Es va informar que el BBVA havia participat amb 25 milions de dòlars en una agrupació internacional de trenta empreses financeres que va proporcionar un crèdit de 1.700 milions d'euros a l'empresa nord-americana Raytheon, que produïa bombes de dispersió, i en una agrupació internacional de vint-i-vuit bancs que va concedir un préstec de 1.500 milions d'euros a l'empresa francesa Thales, que fabricava míssils i municions clúster.⁹¹ Es va fer pública la nombrosa presència de caixes d'estalvis entre els accionistes de diferents indústries militars i, en particular, que tres d'aquestes caixes (Caja Madrid, Caja Asturias i Caja Cantabria) eren accionistes majoritàries de l'empresa electrònica INDRA, que participa en els principals projectes militars del Ministeri de Defensa.⁹²

També es va denunciar que el grup d'empreses MAXAM, que fabrica tota mena d'explosius, havia obtingut el setembre de 2007 un crèdit sindicat per un valor de 300 milions d'euros, en el qual participaven 18 entitats financeres, liderades pels bancs BBVA i Banesto.⁹³ I darrerament s'ha sabut que set bancs, entre els quals hi ha el BBVA, finançaran un contracte per subministrar 14 avions cisterna per a la força aèria del Regne Unit, valorat en 16.700 milions d'euros, que desenvoluparan el consorci aeronàutic europeu EADS, les empreses britàniques Air Tanker i Rolls Royce i la francesa Thales.⁹⁴

Les accions de la campanya «BBVA sense armes» (repartiment de milers de tríptics, roda de premsa, enviament de cartes al president del banc i a directors de sucursals, articles als mitjans de comunicació, intervenció en la junta d'accionistes, etc.) ja ha tingut alguns efectes. Representants del BBVA es van entrevistar, a Madrid i a Barcelona, amb responsables de Justícia i Pau i els van informar que la direcció de l'entitat financera estava estudiant algunes de les recomanacions fetes pel centre Delàs, com retirar les seves inversions en les empreses que fabricaven bombes de dispersió.⁹⁵ D'altra banda, el president del BBVA, Francisco González, va afirmar, en la Junta d'Accionistes celebrada el 14 de març de 2008, que la direcció del banc estava disposada a reduir les inversions en les empreses d'armaments i alguns finançaments d'exportacions d'armes, després de la intervenció que havia fet un membre del centre Delàs, en representació

87. <www.bbvasensearmes.org>.

88. <www.odg.cat>.

89. <www.setem.org>.

90. Centre d'Estudis per la Pau J. M. Delàs (Justícia i Pau). «Jornades per al debat. Per una banca desarmada», octubre 2007.

91. CARRIÓN, Jesús; CALVO, Jordi. «Campanya BBVA sense armes». *Materials de Treball*, núm. 32, setembre 2007, p. 3-5.

92. ORTEGA, Pere. «Desarmar la banca». *Materials de Treball*, núm. 32, setembre 2007, p. 8-11.

93. GISBERT, Tomàs. «Negocios explosivos: BBVA y Banesto lideran un crédito sindicato a MAXAM». *Materiales de Trabajo*, núm. 33, febrer de 2008.

94. *Materials de Treball*, núm. 34, juliol 2008, p. 15.

95. Justícia i Pau. *Memòria 2007*, p. 38.

d'un grup d'accionistes, en la qual es denunciava que una part dels beneficis que obté el banc prové de la indústria militar.⁹⁶

Algunes entitats i ONG han fet una aposta decidida per la banca ètica, per tal d'evitar que els seus diners s'inverteixin en el negoci de les armes i puguin afavorir condicions de guerra i d'injustícia. Per exemple, Justícia i Pau és una de les entitats fundadores de la banca ètica FIARE-Catalunya, que es va constituir el 2007,⁹⁷ i la Fundació per la Pau ha dipositat el seu fons fundacional al Triodos Bank,⁹⁸ una referència de la banca ètica a Europa, que recentment ha obert algunes oficines a l'Estat espanyol.⁹⁹

5. PER LA DESMILITARITZACIÓ DEL TERRITORI

En els darrers anys, s'han estès les lluites per la desmilitarització del territori, en què s'han d'incloure les mobilitzacions contra la presència de vaixells de guerra i instal·lacions militars dels Estats Units i de l'OTAN, les accions per a l'eliminació de les bases militars, casernes, camps de maniobres i de tir,¹⁰⁰ i les activitats contra les fàbriques d'armaments. Els col·lectius agrupats a Alternativa Antimilitarista-MOC afirmen que tot aquest conjunt de resistències a la militarització s'emmarquen en la campanya internacional «Reclama els espais militars», que ells impulsen des de 2004, en la qual s'exigeix el tancament i la reconversió de les instal·lacions militars.¹⁰¹

Les organitzacions que impulsen aquestes lluites per la desmilitarització rebutgen la pertinença d'Espanya a l'Aliança Atlàntica i ressalten que aquesta s'ha convertit en un instrument polític i militar al servei de la guerra global antiterrorista declarada per l'Administració Bush; critiquen la participació de forces espanyoles en missions militars de l'OTAN, com les de Kosovo i l'Afganistan, i denuncien el fet que les instal·lacions militars de l'OTAN a Espanya siguin utilitzades en els conflictes armats en els quals s'involucra aquesta aliança militar, així com la presència de vaixells de propulsió nuclear dels Estats Units i de l'OTAN en les bases i els ports espanyols.

També han insistit que el Govern espanyol no hauria de renovar el Conveni bilateral de defensa entre Espanya i els Estats Units, signat el 1953 i prorrogat successivament fins a l'actualitat, i en la conveniència de desmantellar les bases militars, especialment les de Rota i Morón, perquè són plataformes (aeronaval i aèria, respectivament) d'arribada, escala i trànsit per a les forces militars

96. CALVO, Jordi. «Actualitat de les campanyes del Centre Delàs pel desarmament». *Materials de Treball*, núm. 34, juliol 2008, p. 12.

97. Justícia i Pau. *Memòria 2007*, p. 31.

98. www.triodos.es

99. «Aposta pel Triodos Bank». *Butlletí de la Fundació per la Pau*, núm. 91, tardor 2008, p. 2.

100. Les forces armades disposen de 33 camps de maniobres i de tir, amb una extensió total d'unes 150.000 hectàrees, entre els quals hi ha els que s'esmenten a continuació: El Teleno (Lleó), Renedo-Cabezón (Valladolid), Monte la Reina (Zamora), Casas de Uceda (Guadalajara), El Palancar (Madrid), Los Alijares (Toledo), Bótoa (Badajoz), Cerro Muriano (Còrdova), Médano del Loro (Huelva), Base de Rota (Cadis), Sierra El Retín (Cadis), Las Navetas (Màlaga), Álvarez de Sotomayor (Almeria), Islas Chafarinas, Yaiza (Lanzarote), Pájara (Fuerteventura), Las Cumbres (Tenerife), La Isleta (Gran Canària), Chinchilla (Albacete), Cabrera (Balears), Marines (València), Sant Climent Sescebes (Girona), San Gregorio (Saragossa) y Las Bardenas Reales (Navarra). *El País*, 7 de febrer de 2007.

101. Alternativa Antimilitarista-MOC. «Reclama los espacios militares: llamamiento global a la acción contra la guerra», abril de 2006. Els grups que formen part d'Alternativa Antimilitarista-MOC són els següents: Grup Antimilitarista Tortuga d'Eix-Alacant (www.nodo50.org/tortuga); Alternativa Antimilitarista-MOC València; Assembla d'Insumisos de Barcelona; KEM-MOC Bilbo; KEM-MOC Donostia; KEM-MOC Iruñea (www.noalaguerras.org); MOC Bahía de Cádiz; MOC Puerto de Santa María-ELAIA; MOC Jerez-Taller de Paz; MOC Sevilla (www.lacasadelapaz.org); MOC Santander; Colectivo de Insumisos (CI) de Logroño; MOC de Las Palmas de Gran Canaria; MOC de Tenerife; Grupo Antimilitarista de Carabanchel (Madrid) (www.nodo50.org/moc-carabanchel); MOC Lavapiés (Madrid); MOC San Martín de la Vega (Madrid); MOC Murcia; MOC Albacete; MOC Salamanca; MOC Valladolid; COA-MOC Zaragoza (www.nodo50.org/objecionfiscal). La llista completa dels grups integrats a Alternativa Antimilitarista-MOC, amb les adreces i els telèfons de contacte, es troba a: www.uv.es/~alminyan/mocs.html.

procedents dels Estats Units, en el cas que el seu Govern decideixi intervenir en possibles conflictes bèl·lics a Europa o a l'àrea de la Mediterrània i l'Àsia central.

A més, els grups del moviment per la pau han denunciat que el conveni bilateral reconegui zones d'ús exclusiu dels Estats Units, ja que s'hi poden realitzar activitats secretes, i que no prevegi la inspecció dels avions nord-americans en trànsit per Espanya. De fet, la investigació realitzada per la fiscalia de l'Audiència Nacional per esbrinar si entre el 2002 i el 2007 es van utilitzar les bases militars per traslladar, en vols secrets, persones sospitoses de terrorisme cap al camp de presoners de la base militar nord-americana de Guantánamo, on hi ha més de 700 persones detingudes indefinidament sense acusació ni tutela judicial i on es practica la tortura, indica que les denúncies dels grups antimilitaristes no anaven desencaminades.

En la documentació que el Ministeri de Defensa va enviar al jutge de l'Audiència Nacional Ismael Moreno es reconeix que tretze avions de la força aèria dels Estats Units amb destí o origen Guantánamo van obtenir el permís per fer escala a les bases militars de Morón, Rota i Torrejón, i tretze avions més van sobrevolar l'espai aeri espanyol. Cal destacar que aquestes autoritzacions es van fer en el marc del Conveni de cooperació per a la defensa entre Espanya i els Estats Units, que no permet a les autoritats espanyoles saber la identitat dels passatgers dels avions militars nord-americans que utilitzen les bases militars que hi ha al territori espanyol. Per tant, Espanya no va inspeccionar els avions militars ni va preguntar sobre la identitat dels que hi viatjaven.¹⁰² L'ONG britànica Reprieve va assegurar que 36 avions militars dels Estats Units, amb 170 presoners, capturats o comprats per les tropes nord-americanes a l'Afganistan o el Pakistan, van travessar l'espai aeri espanyol o van fer escala a les bases de Rota i Morón entre el 2002 i el 2004, en direcció a la base i el centre de tortura de Guantánamo.¹⁰³

Les crítiques fonamentals que s'han fet a les bases militars, les fàbriques d'armaments, les casernes i els camps de maniobres i de tir són les següents: formen part de l'entramat militar que es prepara per a la guerra, són objectius militars dels adversaris de l'OTAN, comporten una intensa militarització del territori, absorbeixen molts recursos que es podrien destinar a cobrir necessitats socials bàsiques, suposen un perill per a la seguretat i la salut dels habitants de les poblacions properes, i tenen un impacte negatiu sobre el medi ambient. Concretament, s'ha destacat que als camps de tir i maniobres, els exèrcits destrueixen el patrimoni natural i jaciments arqueològics, generen residus contaminants, i provoquen incendis forestals i accidents greus. Els grups antimilitaristes i ecologistes que protagonitzen aquestes lluites contra les instal·lacions militars proposen com a alternativa la desmilitarització i la reconversió social i ecològica d'aquests espais (aprofitament agrícola i ramader, espais naturals protegits, construcció d'habitatges, escoles i centres de salut, etc.).

En aquest conjunt de lluites per la desmilitarització del territori s'han combinat les accions directes i il·legals, però sempre dintre del marc de la no-violència, amb les accions de tipus convencional, com les concentracions, manifestacions o marxes. Els actors que han convocat i protagonitzat les protestes han estat els següents: les accions il·legals han estat convocades pels grups antimilitaristes i han estat realitzades pels seus activistes; en canvi, en les manifestacions i les marxes convocades per les plataformes en què han confluït diversos grups ecologistes, antimilitaristes, sindicals, polítics i socials, hi ha participat un nombre relativament elevat de persones.

Cal destacar l'important paper que han tingut en l'impuls d'aquestes accions els col·lectius vinculats a Alternativa Antimilitarista-MOC, que actualment és un dels marcs de coordinació antimilitarista més estables que existeixen a Espanya. Després de la campanya d'insubmissió, que es va desenvolupar entre el 1989 i el 2002, la xarxa de grups de Moviment d'Objecció de Consciència (MOC) va passar a anomenar-se Alternativa Antimilitarista-MOC, i va centrar des de llavors la

102. *El País*, 12 i 25 de novembre de 2007, 4 de febrer de 2008, 28 i 29 de maig de 2008, 6 d'agost de 2008, 5, 6 i 7 de setembre de 2008, i 6 d'octubre de 2008.

103. *El País*, 14 de setembre de 2008.

seva atenció prioritària en l'objecció fiscal a les despeses militars i a les lluites per la desmilitarització del territori.

A continuació s'assenyalen les principals accions per la desmilitarització del territori que s'han fet els darrers anys en les diferents comunitats autònomes.¹⁰⁴

Andalusia

En aquesta comunitat autònoma, des de mitjan anys vuitanta es fan accions pel desmantellament de les bases militars de Rota i Morón, convocades per un conjunt de grups pacifistes, ecologistes, sindicals i polítics.

Des de 1983 es convoca anualment la marxa a la base aeronaval de Rota (Cadis). Les darreres marxades a la base han estat les següents: en la XVIII marxa, que es va fer el 30 de març de 2003 amb el lema «No a la guerra, no en el nostre nom, OTAN no!, bases fora!», hi van participar unes 70.000 persones; la XIX es va convocar el 15 de maig de 2004; en la XX, que es va fer el 8 de maig de 2005 amb el lema «Per la pau, millor avui que mai, OTAN no, bases fora», hi van participar unes 5.000 persones; el 21 de maig de 2006 es va celebrar la XXI marxa, amb el lema «OTAN no, bases fora, per una Europa sense bases», que va tenir la participació d'un es 1.200 persones; finalment, el 6 de maig de 2007 es va fer la XXII marxa a Rota, que tenia com a lema «Cap vida més, cap soldat més, cap guerra més, mai més», en la qual es van manifestar prop de 2.000 persones.¹⁰⁵

Des de mitjan anys vuitanta fins als primers anys de la dècada de 1990 es van fer, anualment, marxades a la base aèria de Morón de la Frontera (Sevilla). Els darrers anys s'han tornat a convocar accions contra aquesta base: en la marxa a la base aèria de Morón de la Frontera (Sevilla), que va tenir lloc el 15 de març de 2003, en el marc de la protesta internacional contra la guerra de l'Iraq, hi van participar unes 15.000 persones; a la del 20 de novembre de 2005, hi van assistir uns 500 manifestants, i a la marxa del 28 de gener de 2007, convocada pel Foro Social de Sevilla, van acudir-hi unes 1.000 persones.¹⁰⁶

També s'ha d'esmentar la manifestació que es va fer a Sevilla el 4 de febrer de 2007 en contra de la reunió, en aquesta ciutat, de ministres de Defensa de l'OTAN dels dies 8 i 9 de febrer. A la manifestació, convocada pel Foro Social de Sevilla, van assistir-hi unes 5.000 persones.¹⁰⁷

104. Al portal antimilitarista Insumissia (www.antimilitaristas.org), que es va posar en marxa l'any 2005, hi ha molta informació sobre les característiques, la funció i la situació de les instal·lacions militars i les accions de protesta que s'han fet els darrers anys. Particularment recomanables són els informes Base a base: la militarització del territori espanyol a vista de satèl·lit (I), (II), (III), (IV), (V) i l'article <www.antimilitaristas.org/article.php3?id_article=2414>. També convé consultar les pàgines web dels diferents grups que formen part d'Alternativa Antimilitarista-MOC, sobretot la del Grup Antimilitarista Tortuga d'Elx-Alacant.

105. Les darreres marxades a la base de Rota han estat convocades per la Plataforma Andaluza Marcha a Rota, en què s'han agrupat diversos col·lectius pacifistes, ecologistes, feministes, sindicals i polítics: Casa de la Paz de Sevilla, Grupo de Acción Directa Gandhi de Rota, Ecologistas en Acción, Foro Social, Derechos Humanos, CGT, USTEA, PCA, Juventudes Comunistas, IU, etc.

<www.ainfos.ca/03/apr/ainfos00044.html>, *Diario de Cádiz*, 9 de maig de 2005, <www.antimilitaristas.org/article.php3?id_article=2501>, <www.nodo50.org/tortuga/article.php3?id_article=3806>, <www.antimilitaristas.org/article.php3?id_article=3291>.

106. Diverses organitzacions van convocar la marxa a la base de Morón de l'any 2003: Plataforma Cultura contra la Guerra, Foro Social de Sevilla, UGT, SOC, CCOO, IU. La marxa a Morón de 2005 va ser convocada per un conjunt d'organitzacions: Colectivo de Unidad de los Trabajadores-Bloque Andaluz de Izquierdas (CUT-BAI), PCA, SOC, IU, etc.

El País, 21 de novembre de 2005, <www.lahaine.org/global/15m_sevilla_frontera.htm>, <www.antimilitaristas.org>, <www.andalucia24horas.com>, <www.nodo50.org/tortuga/article.php3?id_article=5294>, <<http://estrecho.indymedia.org/newswire/display/67320/index.php>>, <www.kaosenlared.net/noticia.php?id_noticia=30084>.

107. *El País*, 5 de febrer de 2007.

Aragó

Durant la dècada de 1980 es van realitzar diverses accions en contra de la base aèria de Saragossa, entre les quals va destacar la cadena humana, des del centre de la ciutat fins a la porta de la base, que es va fer el maig de 1983, en la qual van participar unes 20.000 persones. Els anys següents es van convocar marxas anuals a la base, i el 1991 es va dur a terme una altra cadena humana, durant la guerra del golf Pèrsic. Les accions de protesta es van desactivar quan la base va deixar de ser d'ús conjunt i els militars dels Estats Units se'n van retirar. Ara bé, tot i que des de 1990 no hi ha una presència permanent de militars dels Estats Units a la base, el fet que s'utilitzi com a escala dels avions de guerra nord-americans en les seves intervencions internacionals i que hi estiguin ubicats avions de combat de l'exèrcit espanyol han estat motius de protesta pacifista els darrers anys. L'Asamblea Ciudadana contra la Guerra de Saragossa va convocar una marxa a la base el 30 de març de 2003, quan era imminent un atac militar dels Estats Units contra l'Iraq, en què van participar unes 8.000 persones.¹⁰⁸

El Colectivo Objeción y Antimilitarismo (COA-MOC) de Saragossa, juntament amb altres grups veïnals i ecologistes, van iniciar el 2002 una campanya contra el camp de maniobres i de tir de l'exèrcit espanyol de San Gregorio (Saragossa), aprofitant la romeria a l'ermita de San Gregorio que es fa cada any el mes de maig per fer accions de protesta contra el camp (marxa de bicicletes, desplegament de pancartes i globus, concentració, etc.). Entre aquestes accions es poden destacar les marxas populars per la desmilitarització del camp de maniobres i polígon de tir de San Gregorio, que es realitza anualment: la VI marxa es va fer el 8 de maig de 2005; la VII marxa, el 14 de maig de 2006, i la VIII, el 13 de maig de 2007.¹⁰⁹

El 4 de novembre de 2006 es va fer a Saragossa una manifestació d'unies 2.000 persones en contra de la pretensió del Govern espanyol d'instal·lar en aquella capital aragonesa la principal base operativa de vigilància del terreny de l'Aliança Atlàntica, convocada per la Plataforma contra la Instal·lació de la Base de la OTAN en Zaragoza, que està integrada per diverses organitzacions veïnals, polítiques, sindicals, ecologistes, pacifistes i antimilitaristes. El 21 de gener de 2007 es va fer, també a Saragossa, una nova manifestació en contra de la creació de la base d'espionatge de l'OTAN, en la qual van participar unes 10.000 persones. Aquesta manifestació també va ser convocada per la Plataforma contra la Instal·lació de la Base de la OTAN, amb el lema «Per una cultura de la Pau. Fa 20 anys i ara: OTAN no, bases fora».¹¹⁰

Catalunya

A Tarragona s'han dut a terme diferents accions (recollida de signatures, concentracions, xerrades, actuacions musicals, manifestacions, pintades, etc.) en contra de la presència de vaixells de la VI flota nord-americana i de l'Aliança Atlàntica, impulsades des del febrer de 1998 per la

108. Hi ha informacions sobre aquesta marxa a: <www.ainfos.ca/03/mar/ainfos00646.html> i <www.ainfos.ca/03/apr/ainfos0044.html>.

109. Les organitzacions que donen suport a la campanya « Desarmar San Gregorio » són: APUDEPA, Ecologistas en Acción, UAGA, Asociaciones de Vecinos ACTUR-Puente de Santiago y Parque Goya II, ANSAR, Rebel, Pedalea, COA-MOC i Plataforma Ciudadana contra la Guerra.

<www.nodo50.org/tortuga/article.php3?id_article=1844>, <www.ecologistasenaccion.org/article.php3?id_article=148>, <www.antimilitaristas.org/article.php3?id_article=2475>, <www.antimilitaristas.org/article.php3?id_article=3306>, <www.antimilitaristas.org/article.php3?id_article=3307>.

110. El ministre de Defensa i el president Rodríguez Zapatero han fet diverses gestions amb la ministra de Defensa de França i el secretari general de l'Aliança Atlàntica per promoure la candidatura de Saragossa com a base operativa principal del futur sistema de vigilància del terreny de l'OTAN, que tindria un centre de comandament i control, i avions tripulats i no tripulats. *El País*, 26 de juny de 2006 i 22 de gener de 2007, <www.antimilitaristas.org/article.php3?id_article=2591>, <www.antimilitaristas.org/article.php3?id_article=2865>, <www.antimilitaristas.org/article.php3?id_article=3055>.

coordinadora Tarragona Patrimoni de la Pau, que agrupa més de trenta entitats tarragonines, amb el propòsit que el port de Tarragona deixi de ser base logística d'aquests vaixells de guerra, alguns dels quals són de propulsió nuclear i potser portadors d'armes nuclears, i que no recalini a les seves costes. L'arribada l'octubre de 1997 del portaavions JFK de la VI flota i les notícies que l'Ajuntament sol·licitaria que el port de la ciutat acollís vaixells de guerra dels Estats Units i l'OTAN van ser el detonant d'aquest moviment. La coordinadora té una pàgina web¹¹¹ i ha publicat, fins a l'octubre de 2008, 86 números del full informatiu *Paraules per la Pau*. Cada primer diumenge de mes, des del 4 de març de 2001 fins a l'actualitat, fa una concentració per expressar el rebuig a la presència de vaixells militars al port de la ciutat.

La Coordinadora d'ONG Solidàries de les comarques gironines i l'Alt Maresme¹¹² va convocar una concentració el 21 de maig de 2005 davant l'entrada de la base militar de Sant Climent Sescebes per protestar contra unes maniobres de l'OTAN.

País Valencià

Un conjunt de grups antimilitaristes i ecologistes valencians han protagonitzat diverses accions de protesta des que al final de l'any 2000 es va proposar que la base militar de Bétera (València) es convertís en una de les casernes generals del Cos de Desplegament Ràpid de l'Aliança Atlàntica, que té com a missió principal dirigir accions contra el terrorisme internacional en qualsevol indret del món.¹¹³ El juny de 2001, la Plataforma Antibase de l'OTAN de Bétera va fer públic un manifest en el qual es rebutjava la base militar. El 2 de juliol d'aquell mateix any, el Ple de l'Ajuntament de Bétera va aprovar una moció en la qual es demanava que es retirés la proposta de convertir la base en una caserna general de l'OTAN. Al final del setembre de 2001 es va fer a Bétera una cercavila, organitzada per la Plataforma Antibase, en què van participar unes 3.000 persones, i el 17 de novembre de 2002 es van manifestar unes 1.000 persones.¹¹⁴

Des de llavors s'han fet diversos tipus d'activitats (acampades, paròdies, encadenaments, etc.) per reclamar el tancament de la base, on actualment està ubicada la Força de Resposta Ràpida de l'OTAN, i la seva reconversió social i ecològica. Les accions més característiques han estat les «inspeccions ciutadanes» que es realitzen cada any, convocades pel Col·lectiu Antimilitarista-MOC de València: en la primera d'aquestes inspeccions, que es va fer el 30 de març de 2003, unes quaranta persones constituïdes en «inspectors i inspectores civils» es van introduir a la base amb la intenció de fer una «inspecció ciutadana» d'aquesta instal·lació militar; unes 30 persones vestides amb bates blanques van aconseguir entrar a la base el 15 de maig de 2004 per fer la segona «inspecció ciutadana»; en la tercera, que va tenir lloc el maig de 2005, hi van participar un centenar d'antimilitaristes, catorze dels quals van travessar la base per fer la «inspecció» i van ser desallotjats per la Guàrdia Civil; el 20 de maig de 2006, unes 120 persones van participar en la marxa des de Bétera fins a la base per realitzar la quarta «inspecció ciutadana», en la qual van aconseguir introduir-se en el recinte militar una desena d'«inspectors civils», que van ser desallotjats violentament pels agents antidisturbis; finalment, el 12 de maig de 2007 es va fer la cinquena edició de la «inspecció ciutadana», que es va iniciar amb una marxa des del poble de Bétera fins a la base, en la qual van participar unes vuitanta persones, i que va acabar amb la introducció d'un equip de set «inspectors civils» en el recinte principal de la base, burlant així el dispositiu de vigilància de la Guàrdia Civil.¹¹⁵

111. <www.tinet.cat/~tgnapau>.

112. <www.solidaries.org>.

113. El maig de 2003 va rebre el certificat de «Caserna general d'alta disponibilitat terrestre» i va entrar a formar part del Desplegament Ràpid de l'OTAN.

114. *Agitación* (suplement de *Rojo y Negro*), núm. 7, desembre de 2002.

115. <www.inspecciociadana.org>, <www.nodo50.org/tortuga>, <www.antimilitaristas.org/article.php3?id_article=75>, <www.antimilitaristas.org/article.php3?id_article=2498>, <www.antimilitaristas.org/article.php3?id_article=2499>, <www.antimilitaristas.org/article.php3?id_article=3272>, <www.antimilitaristas.org/article.php3?id_article=3309>.

Des de l'any 2004 es realitza anualment la Marxa per la Desmilitarització de la Serra d'Aitana (Alacant), on hi ha una base de radars militars de vigilància marítima i aèria de la Mediterrània occidental i el nord d'Àfrica. El 22 de maig de 2004 es va fer la primera marxa, convocada pel Grup Antimilitarista Tortuga Elx-Alacant, en la qual van participar unes seixanta persones, que van protagonitzar una seguda davant de la porta d'entrada de la base. A la marxa del 22 de maig de 2005 van participar unes quaranta persones, que també van fer una seguda davant de la porta d'accés a la base, però aquell any una vintena de manifestants van arribar fins a la porta del recinte de radars, en la qual van fer una seguda d'una hora, i un d'ells va penetrar dintre del recinte per un forat que hi havia a la tanca de malla metàl·lica. El 21 de maig de 2006, unes 60 persones van participar en la tercera marxa. Els manifestants es van concentrar davant l'entrada de la base i trenta d'ells van arribar, després de diversos forcejaments amb els guàrdies civils, fins a la porta de la tanca dels radars. Dos antimilitaristes van saltar la tanca i van aconseguir entrar en el recinte de radars. Davant les detencions i els judicis que es van fer a aquests antimilitaristes es van desplegar campanyes de suport i solidaritat. El 20 de maig de 2007 es va realitzar la IV marxa, en la qual van participar unes trenta persones, una desena de les quals van pujar fins a la zona de radars i van llegir el manifest de la marxa. Aquesta vegada, els manifestants no van intentar saltar la tanca.¹¹⁶

Múrcia

El 30 de març de 2003, unes 3.000 persones van participar en la marxa contra la utilització de la base aèria de San Javier per a la guerra a l'Iraq, convocada pel Foro Social de Murcia.¹¹⁷

El 14 de maig de 2005, unes quaranta persones van participar en una marxa antimilitarista, organitzada pel MOC de Múrcia, fins a la porta de la caserna del Batalló d'Instrucció Paracaigudista de Santa Bárbara, a Jabalí Nuevo, on es preparen unitats d'intervenció en conflictes internacionals.¹¹⁸

116. La II Marxa per la Desmilitarització de la Serra d'Aitana va ser convocada per les organitzacions següents: Ecologistes en Acció del País Valencià, Colla Ecologista La Carrasca, Ateneu Cultural El Panical d'Alcoi i Grup Antimilitarista Tortuga. La III marxa va ser convocada per diversos col·lectius: Grup Antimilitarista Tortuga, Casals Jaume I d'Elx, Alacant i Alcoi, Colla Muntanyenca del Campello, Colla Ecologista La Carrasca, Col·lectiu Ecologista El Margalló, Col·lectiu per la Cultura de Pau i No-violència del Comtat i l'Alcoià, i Centre Cultural El Panical. Finalment, la IV marxa va ser convocada per Margalló-Ecologistes en Acció, Maulets d'Elx, Casal Jaume I d'Alacant, Colla Ecologista La Carrasca i Grup Antimilitarista Tortuga.

<www.nodo50.org/tortuga/article.php3?id_article=365>,

<www.nodo50.org/tortuga/article.php3?id_article=1897>,

<www.nodo50.org/tortuga/article.php3?id_article=3868>, <www.antimilitaristas.org/article.php3?id_article=2473>,

<www.nodo50.org/tortuga/article.php3?id_article=5924>.

117. <www.nodo50.org/forosocialregionmurciana/No%20a%20la%20guerra.htm#Marcha>.

118. <www.nodo50.org/tortuga/article.php3?id_article=1864>.

Castella-la Manxa

El 30 de març de 2003 unes dues-centes persones van fer una marxa a peu des de la ciutat d'Albacete fins a la base aèria de Los Llanos, de l'exèrcit espanyol, convocada per diverses organitzacions ecologistes, antimilitaristes, socials i estudiantils.¹¹⁹

La Coordinadora por la Desmilitarización de la Sierra de Chinchilla es va formar el 1997. Aglutina diferents col·lectius ecologistes i antimilitaristes de la província d'Albacete i l'Ajuntament d'Higueruela, que s'han oposat al camp de maniobres militars de Chinchilla, utilitzat per fer exercicis de l'exèrcit espanyol i de l'OTAN. La coordinadora ha fet diverses accions de protesta (acampades, manifestacions, concerts, etc.), entre les quals destaquen les repoblacions simbòliques d'arbres amb espècies autòctones al camp de maniobres militars. L'onzena repoblació d'arbres, convocada per Ecologistas en Acción i la Coordinadora por la Desmilitarización de la Sierra de Chinchilla, es va fer el 11 de febrer de 2007.¹²⁰

El març de 2007, es va crear la Plataforma contra la Militarización de Albacete, formada per uns quinze col·lectius pacifistes, antimilitaristes, ecologistes, polítics i culturals, per oposar-se a la instal·lació de l'escola de pilots de l'OTAN (anomenat Programa de lideratge tàctic) a la base aèria de Los Llanos, que fou aprovada pel Consell de Ministres l'octubre de 2006, així com a la fàbrica d'helicòpters de guerra Tigre, d'Eurocopter, i al camp de maniobres i de tir de Chinchilla. La plataforma ha protagonitzat diverses accions i ha promogut una campanya de recollida de signatures de suport a un manifest contra la militarització d'Albacete, dirigit a l'Ajuntament d'aquesta ciutat, a la Junta de Comunitats de Castella-la Manxa, al Govern d'Espanya i a l'OTAN. Amb data 31 d'octubre de 2007, 44 associacions havien subscrit aquest manifest.¹²¹

Castella i Lleó

Des del començament dels anys vuitanta s'han fet diverses accions en contra del camp de tir El Teleno, utilitzat per l'exèrcit espanyol per fer pràctiques de foc real de les seves unitats d'artilleria: manifestacions a Astorga l'agost de 1981 (3.000 persones) i el febrer de 1982 (800 persones), acampada antimilitarista a Quintanilla de Somoza l'agost de 2000, etc. El setembre de 1998, després d'un incendi, diversos ajuntaments de la zona i la Diputació Provincial de Lleó van demanar la supressió del camp de tir; el 26 de setembre d'aquell mateix any, un centenar de pacifistes i ecologistes es van manifestar a El Teleno, i el 8 d'octubre es va constituir la Plataforma por el

119. Aldea Nómada, ATTAC, Comité del Foro Mundial, Comité de África Negra, Ecologistas en Acción, JOC, MOC, Sindicato de Estudiantes.

<www.nodo50.org/ecologistasclm/ab/actividades/MarchaBase.htm>, <www.ainfos.ca/03/apr/ainfos0044.html>.

120. <www.nodo50.org/ecologistasclm/ab/actividades/Repobla05Feb.htm>.

<www.nodo50.org/tortura/article.php3?id_article=1497>.

<www.antimilitaristas.org/article.php3?id_article=3097>.

121. Els grups que formen part de la Plataforma contra la Militarización de Albacete són les següents: Albacete por la Paz, Aldea Nómada Antimilitarista, Comité del Foro Social, Coordinadora de Comunidades Cristianas Populares, Coordinadora por la Desmilitarización de la Sierra de Chinchilla, Ecologistas en Acción, Grupo Cultural Al-Andalus, Izquierda Unida, Justicia y Paz, La Siesta del Lobo, Movimiento de Objeción de Conciencia, La Peña con un Par, Unión de Juventudes Comunistas de Albacete, Asociación de Amigos del Pueblo Saharaui i Ciudadan@s por la Paz y el Desarme.

<<http://conmilab.blogspot.com>>.

<www.larepublica.es/spip.php?article4692>.

<www.ecologistasenaccion.org/article.php3?id_article=7293>.

<www.antimilitaristas.org/article.php3?id_article=3073>.

<www.nodo50.org/tortuga/article.php3?id_article=5635>, <www.antimilitaristas.org/article.php3?id_article=3278>.

<www.firmasonline.com/1Firmas/camp1.asp?C=572>.

<www.antimilitaristas.org/article.php3?id_article=3155>.

<www.antimilitaristas.org/article.php3?id_article=3661>.

Desmantelamiento del Campo de Tiro de El Teleno, en què van confluïr setze grups polítics, ecologistes i sindicals de la província de Lleó, que han presentat diferents denúncies contra l'exèrcit pels incendis provocats al camp de tir.¹²²

Els darrers anys s'han fet algunes marxes de protesta a la factoria d'armes Explosivos de Burgos, situada a Páramo de Masa-Quintanilla de Sobresierra (Burgos), on es fabriquen projectils d'artilleria, munició naval i càrregues de bombes d'aviació. En la segona marxa, realitzada el 23 de maig de 2004, van participar-hi unes cent persones, que van exigir la reconversió civil d'aquesta empresa militar.¹²³

L'Asamblea anti-OTAN de Valladolid ha convocat diverses manifestacions, entre les quals hi ha la del 17 de març de 2007, en resposta a les informacions sobre la possible instal·lació d'una base de vigilància terrestre de l'OTAN a Villanubla i una fàbrica d'avions per a l'exèrcit dels Estats Units.¹²⁴

Comunitat de Madrid

A la Comunitat de Madrid es realitza anualment, des de 1981, la marxa a la base aèria de Torrejón de Ardoz. La base s'utilitza actualment com a escala dels avions de guerra nord-americans en les seves intervencions internacionals i hi ha avions de combat de l'exèrcit espanyol. La marxa a Torrejón del 30 de març de 2003, convocada per uns vuitanta grups socials i polítics, va tenir la participació d'uns 30.000 manifestants. A la XV marxa, que va tenir lloc el 2 d'octubre de 2005, hi van assistir uns centenars de persones, i el 12 de novembre de 2006 unes tres-centes persones van participar en la XVI marxa, convocada per unes cinquanta organitzacions d'esquerra, pacifistes, estudiantils i altermundistes, que tenia com a lema «Fora tropes espanyoles del Líban i l'Afganistan. OTAN no. Bases fora».¹²⁵

D'altra banda, el 29 de maig de 2005 es va fer la marxa a la caserna de l'OTAN de Retamares (Pozuelo de Alarcón), que acull el Comandament Component Terrestre Aliat, que depèn del Comandament Conjunt Permanent de l'OTAN a Nàpols i que té com a radi d'acció el nord i el centre de l'Àfrica. Es va exigir l'eliminació del comandament i el tancament de la caserna.¹²⁶

122. Els grups que van impulsar aquesta plataforma van ser: AEDENAT (Lleó i El Bierzo), URZ, CGT, CNT, CCOO, UGT, STELE, IU, Juventudes Comunistas, Partido Democrático de Nueva Izquierda, AISPAS, CCAN, ANTIFA i Flora Tristán. <<http://platea.pntic.mec.es/~abercian/priaranza/tiro/index.html>>, <www.profesionalespcm.org/_php/MuestraArticulo2.php?id=2512>, <www.diariodeleon.com/reportajes/noticia.jsp?TEXTO=2560975>.

123. La segona marxa va ser convocada per l'Asamblea de Objetores/as Fiscales de Burgos i li van donar suport Cauca, CGT, Ecologistas en Acción, Iniciativa Solidaria Internacionalista i Izquierda Unida. <www.nodo50.org/tortuga/article.php3?id_article=362>.

124. <http://kaosenlared.net/noticia.php?id_noticia=33287>.

125. <www.antimilitaristas.org/article.php3?id_article=2239>.

<www.nodo50.org/tortuga/article.php3?id_article=2518>.

<www.sodepaz.net/modules.php?name=News&file=article&sid=3676>.

126. Les organitzacions que van convocar la marxa van ser: Asamblea contra la Globalización Capitalista y la Guerra, Asociación Francisco de Goya, Asociación Haydée Santa María, Asociación Pablo de la Torriente Brau, CAES, CGT, Comité de Solidaridad con la Causa Árabe, Coordinadora Estatal de Solidaridad con Cuba, Ecologistas en Acción, Espacio Alternativo, Izquierda Unida Comunidad de Madrid, Juventudes Comunistas de Madrid, Organización Comunista Octubre, Partido Comunista de Madrid, Plataforma contra el Complejo Químico Militar de La Marañosa, Plataforma de Ciudadanos por la República, Plataforma de Mujeres. 2000, SKP, Sindicato de Estudiantes, Unidad Cívica por la República, Vindicación Feminista. <www.nodo50.org/maranosa/convocatorias/octavilla_retamares.html>, <www.nodo50.org/tortuga/article.php3?id_article=1900>.

A la ciutat de Madrid s'han fet diverses accions per reclamar les instal·lacions de l'Escola de Guerra de l'exèrcit de terra per a usos socials (habitatges, poliesportiu, zona verda, parc infantil, ambulatori, piscines, etc.): el 22 de juliol i el 30 de setembre de 2004 es van fer dues manifestacions impulsades per l'Asamblea Ciudadana del Centro de Madrid, i el 14 de juliol de 2005 unes 200 persones van participar en una manifestació convocada per l'Asamblea Ciudadana del Centro de Madrid, Ecologistas en Acción i Espacio Horizontal contra la Guerra.¹²⁷

Des de 1994 fins a l'actualitat s'han anat convocant marxes de protesta contra el complex químic militar de La Marañosa (San Martín de la Vega). La primera d'aquestes marxes es va fer el 30 de gener de 1994 i va tenir la presència d'un es 500 persones. Davant l'aprovació l'any 2003, pel Ministeri de Defensa, de l'ampliació d'aquest complex i la seva conversió en institut tecnològic, dedicat a la investigació d'armament nuclear, biològic i químic, es va crear, el març de 2004, la Plataforma contra el Complejo Militar de La Marañosa, que pretén reconvertir el complex en un centre socialment útil i respectuós amb el medi ambient. El 21 de maig de 2006 es va fer la VIII marxa contra el complex militar de La Marañosa i el 30 de setembre de 2007 es va fer la IX marxa a aquest complex químic militar.¹²⁸

País Basc

A la comunitat autònoma basca s'han fet moltes accions en contra de les fàbriques d'armaments. Les més destacades dels darrers anys són les que s'esmenten a continuació. El 22 de febrer de 2003 es va convocar una marxa contra la fàbrica de l'empresa Unión Española de Explosivos, a Galdakao (Biscaia), a la qual van acudir unes setanta persones.¹²⁹ El juliol de 2005, el grup antimilitarista KEM-MOC de Bilbao va convocar una concentració i va protagonitzar una acció directa no violenta dintre de la seu de Sener Ingeniería y Sistemas, a Getxo, empresa que fabrica diversos components de míssils de creuer i avions de combat.¹³⁰

D'altra banda, des de fa uns anys es realitzen marxes contra la caserna militar de Soietxe, a Mungia, convocades per diferents col·lectius antimilitaristes de Biscaia. En la XVI marxa, del 27 de maig de 2006, van participar unes setanta persones. La XVII marxa, del 5 de maig de 2007, en la qual també es van manifestar unes setanta persones, es va iniciar després d'un simulacre de vetlla per la mort de la vocació militar i va finalitzar a l'entrada de la caserna, amb l'enterrament de la vocació militar.¹³¹

127. <<http://ania.eurosur.org/noticia.php?id=10785>>, <www.culturaconralaguerra.org/archives/000262.htm>, <www.nodo50.org/tortuga/article.php3?id_article=2083>, <www.nodo50.org/tortuga/article.php3?id_article=2163>.

128. La VIII marxa a La Marañosa va ser convocada per les organitzacions següents: Alternativa Antimilitarista-MOC de Madrid, Asociación de Vecinos de San Fermín, Campaña «Un mundo sin bases militares», CGT Madrid / Castilla-La Mancha, Grupo del Arca de Madrid, Izquierda Unida de Ciempozuelos y de la Comunidad de Madrid, Los Verdes de Madrid, Plataforma contra el Complejo Químico-Militar de La Marañosa, Plataforma Vecinal para la Defensa de la Cuenca Baja del Manzanares. <www.nodo50.org/maranosa>, <www.nodo50.org/triton/m.htm>, Plataforma contra el Complejo Químico-Militar de La Marañosa. ¡Cerremos «La Marañosa»! La vergonzosa historia de un complejo químico-militar y la lucha social contra él. Ediciones Bajo Cero, 2006.

129. Els col·lectius antimilitaristes, sindicals, feministes i internacionalistes que van convocar aquesta marxa van ser els següents: Kakitzat, KEM-MOC, ELA, CCOO, LAB, EHNE, ESK, STEE-EILAS, CNT, CGT, Danok Lan (Galdakao), Bazterketaren Aurkako Taldea (Basauri), Asambleas de Parados y Paradas de Barakaldo y Sestao, Berri-otxoak (Barakaldo), La Kelo Gaztetea (Santurtzi), Argilan (Bilbao), Haritza (Rekalde-Bilbao), Dagokiguna (San Ignacio), Colectivo Feminista Lanbroa, Asamblea de Mujeres de Bizkaia, Centros Asesores de la Mujer de Barakaldo, Sestao y Basauri, Kiskitinak, Lila Gorria (Leioa), Coordinadora de ONGDs de Euskal Herria, Mugarik Gabe, Hirugarren Mundua eta Bakea, Hoa, Komite Internazionalistak, Bakeaz, Ehgam, Salhaketa, Hemen eta Munduan, Ekologistak Martxan, SOS Racismo. <<http://euskalherria.indymedia.org/eu/2003/02/4539.shtml>>.

130. <www.nodo50.org/tortuga/article.php3?id_article=2139>.

131. <www.nodo50.org/tortuga/article.php3?id_article=3909>, <www.antimilitaristas.org/article.php3?id_article=3279>, <www.antimilitaristas.org/article.php3?id_article=3283>.

Navarra

Des de fa més de vint anys es duen a terme accions d'oposició al polígon de tir de Las Bardenas Reales (Navarra), que és utilitzat pels avions dels exèrcits espanyol i d'altres països de l'OTAN, sobretot dels Estats Units, per fer entrenaments de combat i pràctiques de bombardeig. Diverses institucions navarreses han fet peticions a favor del seu desmantellament (Parlament, Diputació foral, ajuntaments, etc.) i l'Asamblea Antipolígono convoca cada any, des de 1988, una marxa contra el camp de tir. El 5 de juny de 2005 es va fer la XVIII marxa al polígon de tir. En la XIX marxa, del 4 de juny de 2006, convocada per l'Asamblea Antipolígono i Ecologistas en Acción de Navarra, hi van participar unes 500 persones. El 3 de juny de 2007 es va fer la XX marxa, organitzada per l'Asamblea Antipolígono, en la qual van participar unes 600 persones.¹³²

Canàries

La Comisión Malpaso va convocar el 13 d'agost de 2005 una concentració a Valverde (El Hierro) per recordar al president del Govern Rodríguez Zapatero, en la seva primera visita a l'illa, la històrica oposició de la població i de les seves institucions al projecte d'instal·lar un radar militar al pic de Malpaso, i per reclamar la derogació del Reial decret pel qual es declara Malpaso un lloc d'interès per a la defensa nacional. En la concentració van participar unes desenes de persones.¹³³

El 10 de març de 2007 es va celebrar a Las Palmas de Gran Canaria una marxa per la desmilitarització, convocada per la Coordinadora Canaria por la Paz y la Solidaridad, en la qual es van manifestar unes 200 persones, que van reclamar el tancament de la base naval i la seva reconversió en espai d'ús social.¹³⁴

6. NOVES VIES D'OPOSICIÓ A LES FORCES ARMADES

Després de la campanya per la insubmissió i la supressió del servei militar obligatori, els grups pacifistes i antimilitaristes potencien noves vies d'oposició a les forces armades.¹³⁵ Mantenen un conjunt de crítiques a l'exèrcit (és una institució que té un paper primordial en la preparació de les guerres, té entre els seus objectius disciplinar els joves, durant el servei militar es maltracta físicament i psíquicament força soldats i es produeixen agressions sexuals a les dones allistades,

132. El juny de 1979 es va fer a Tudela una concentració a favor del desmantellament del polígon i contra el projecte de construir una central nuclear al costat del riu Ebre, que fou reprimida i en què va resultar morta Gladys del Estal per bales de la Guàrdia Civil. Aquell mateix any, el Ple de l'Ajuntament de Tudela es va manifestar en contra del camp de tir i la Diputació foral va aprovar un acord en el qual es demanava la supressió del polígon. El 1981, trenta-tres ajuntaments navarresos es van posicionar contra el camp de tir. El novembre de 1987 es va constituir l'Asamblea Antipolígono, a la qual donaven suport un conjunt de partits polítics i col·lectius ecologistes, socials, sindicals i culturals. El gener de 1988, la Junta General de Las Bardenas va aprovar per unanimitat exigir el desmantellament del camp de tir. L'octubre de 1988, el Parlament de Navarra va aprovar una resolució en què instava el Govern foral a realitzar actuacions que conduïssin al tancament del polígon. L'abril de 1990, el president del Govern navarrès va sol·licitar al Ministeri de Defensa el desmantellament del camp de tir.

<www.lasbardenas.org/ficheros>, <www.nodo50.org/tortuga/article.php3?id_article=1968>, <www.antimilitaristas.org/article.php3?id_article=2180>, <www.nodo50.org/elotropais/n6/bardenas.htm>, <www.retena.es/personales/mizubel/bardenas.htm>, <www.antimilitaristas.org/article.php3?id_article=2540>.

<www.antimilitaristas.org/article.php3?id_article=2548>

<www.antimilitaristas.org/article.php3?id_article=3346>.

133. <www.comisionmalpaso.org>.

134. <www.antimilitaristas.org/article.php3?id_article=3172>.

135. Els exèrcits continuen sent molt nombrosos: les Nacions Unides calcules que hi ha uns 26 milions de militars professionals al món. Les forces armades espanyoles disposen d'uns 130.000 militars, dels quals 79.000 són soldats i mariners (*El País*, 5 de març i 1 de juliol de 2008).

etc.) i desenvolupen diverses accions perquè s'aprofundeixi en la manca de credibilitat social que tenen les forces armades i les dificultats per aconseguir un nombre suficient de voluntaris. Promouen activitats adreçades als joves, perquè no ingressin voluntàriament a l'exèrcit, com la campanya «Escoles per la pau, escoles objectores», que impulsa la Fundació per la Pau des de 1998, i fomenten el debat crític sobre les missions humanitàries que realitzen els exèrcits en les seves intervencions arreu del món, com ho fa actualment la campanya «Per una acció humanitària no militar», que impulsa el Centre d'Estudis per la Pau J. M. Delàs, de Justícia i Pau.

6.1. La campanya «Escoles per la pau, escoles objectores»

Mitjançant la campanya «Escoles per la pau, escoles objectores»¹³⁶ els centres d'ensenyament de secundària es poden declarar objectors de consciència, comprometre's a educar per la pau i els drets humans, i negar-se a col·laborar en les campanyes del Ministeri de Defensa per fomentar l'esperit militarista a les escoles i reclutar voluntaris per ser soldats de l'exèrcit, no organitzant xerrades ni distribuint materials de propaganda. Fins ara, uns 250 centres d'ensenyament de Catalunya s'han declarat objectors de consciència als plans de militarització de l'ensenyament. Campanyes similars a aquesta s'han dut a terme des de 1997 i 1998 a Madrid,¹³⁷ el País Valencià,¹³⁸ les Canàries, Aragó, Castella i Lleó, Andalusia i el País Basc.

Aquesta campanya es va iniciar en l'època en què governava el PP, quan es va aprovar una directiva de defensa nacional en què s'apuntava la necessitat d'incrementar la «cultura de la defensa» en l'àmbit educatiu, per mitjà d'un increment de les visites de militars als centres d'ensenyament i de les visites d'alumnat als centres militars, la possible edició de llibres de text sobre la qüestió militar, i l'oferta d'una assignatura dedicada a la defensa i a l'exèrcit i de cursos de formació per a mestres per iniciar-los en els ensenyaments militars. Malauradament, en la Directiva de defensa nacional aprovada el desembre de 2004 pel Govern del PSOE es manté l'objectiu d'elevat el nivell de cultura sobre seguretat i defensa en la societat espanyola, per la qual cosa el Govern impulsarà la difusió del paper i de la necessitat de la defensa, amb la finalitat d'afavorir una implicació més gran de la societat.

S'ha d'esmentar també que a Catalunya, des del mes d'abril de 2008, s'han fet algunes reunions per tal de llançar una campanya de desmilitarització de l'educació que aglutini grups per la pau, sindicats i associacions de pares i mares d'alumnes, que tindria com a objectiu evitar la presència dels militars en l'àmbit educatiu.

6.2. La campanya «Per una acció humanitària no militar»

La campanya «Per una acció humanitària no militar», que es va iniciar l'abril de 2006, té com a objectiu fomentar el debat sobre la participació dels exèrcits en accions humanitàries. El grup que impulsa aquesta campanya, el Centre d'Estudis per la Pau J. M. Delàs, de Justícia i Pau, denuncia que els governs instrumentalitzin l'acció humanitària per legitimar els seus exèrcits i per justificar la seva presència en diverses regions del món. També qüestiona que els exèrcits utilitzin el terme humanitari per definir el tipus de tasques que desenvolupen en les seves intervencions militars, ja que l'acció humanitària es caracteritza per la seva imparcialitat, neutralitat i independència, mentre que les actuacions militars responen a interessos polítics i els exèrcits estan dirigits pels seus governs. Finalment, el centre Delàs considera que les forces armades no són

136. La informació sobre aquesta campanya es troba a: <www.fundacioperlapau.org>.

137. La Coordinadora contra la Militarització de l'Escola de Madrid es va constituir l'octubre de 1997. <www.nodo50.org/moc-carabanchel/campa%F1as/cmescuela/informe_1999.htm#uno>.

138. El desembre de 1998 es va formar la Plataforma contra la Militarització de l'Ensenyament de València, integrada per Sodepau, Entrepobles, CGT, STE, MOC i el Col·lectiu de Joves del Barri de la Coma. <www.uv.es/~alminyan/escolesobj.html>.

els actors adequats per atendre les poblacions en situacions de crisi o d'emergència humanitària, entre altres raons perquè els soldats no estan formats per realitzar aquest tipus de tasques, i defensa l'acció humanitària no militar, protagonitzada per les organitzacions civils especialitzades en l'acció humanitària.

A tot aquest conjunt d'argumentacions s'hauria d'afegir una consideració més: el fet que els grups rebels, tant a l'Afganistan com a l'Iraq o al Txad, hagin declarat la guerra a les tropes estrangeres fa inviable qualsevol pretensió de limitar les missions militars al desenvolupament de tasques humanitàries o de reconstrucció.

L'octubre de 2006 es van fer les jornades de debat «Humanitarisme militar, militarisme humanitari», organitzades pel centre Delàs. Les conferències que es van pronunciar a les jornades es van publicar en un llibre amb el mateix títol.¹³⁹ Els promotors d'aquesta campanya han mantingut reunions amb representants dels diferents grups parlamentaris, als quals han explicat les seves inquietuds.

Actualment, la campanya està centrada en la crítica de la participació de l'exèrcit espanyol en la guerra de l'Afganistan. Per reflexionar sobre aquesta qüestió, el centre Delàs va organitzar, l'octubre de 2008, les jornades de debat «Què fa Espanya a l'Afganistan? La participació espanyola en la guerra de l'Afganistan, a debat». El qüestionament de la presència militar espanyola a l'Afganistan és molt oportú, ja que, com s'ha comentat en l'apartat referit a les mobilitzacions contra la guerra, les tropes espanyoles no sols estan desenvolupant tasques de reconstrucció, sinó també de combat. Sembla molt clar que la campanya «Per una acció humanitària no militar» té molts punts de connexió amb les activitats d'oposició a la presència de tropes estrangeres a l'Afganistan que desenvolupen les plataformes contra la guerra.

A més d'aquesta activitat d'oposició a la participació de l'exèrcit espanyol en la guerra de l'Afganistan (al final de l'octubre de 2008 hi estaven desplegats 780 militars) convindria fer un seguiment crític de totes les missions internacionals en les quals hi ha presència de soldats espanyols (378 a Bòsnia i Hercegovina, 585 a Kosovo, 1.100 al Líban, 90 a Djibouti i 88 al Txad). D'altra banda, s'haurien de qüestionar les pretensions de la ministra de Defensa de suprimir el límit legal de 3.000 militars en missions a l'exterior que havia establert el Consell de Ministres.¹⁴⁰

139. Centre d'Estudis per la Pau J. M. Delàs (Justícia i Pau). *Humanitarisme militar, militarisme humanitari*, 2007.

140. *El País*, 3 de novembre de 2008.

7. CRÍTQUES A LA POLÍTICA DE DEFENSA DE LA UNIÓ EUROPEA

S'han fet algunes activitats d'oposició a la política de defensa de la Unió Europea (UE) i en favor de propostes de seguretat basades en el desarmament, la diplomàcia preventiva i la cooperació al desenvolupament. Concretament, Justícia i Pau va iniciar, a la tardor de 2002, la campanya de sensibilització social «Globalitzem la pau. Per una defensa europea no armada»,¹⁴¹ en què es defensava una Europa desmilitaritzada, sense blocs militars, sense producció ni comerç d'armes, davant la concepció militarista de la seguretat que impera entre els dirigents de la UE, que els darrers anys han fet passos decisius per tenir una força militar rellevant, coordinada amb l'OTAN i l'exèrcit dels Estats Units, per intervenir en el món en defensa dels interessos econòmics i estratègics dels governs de l'Aliança Atlàntica.

Les iniciatives més importants de la UE han estat la creació d'EADS (European Aerospace Defense Space Systems), un consorci europeu d'aeronàutica i de defensa format per les indústries armamentistes de França, Alemanya i Espanya; l'Agència Europea d'Armaments, encarregada de coordinar, modernitzar i harmonitzar les capacitats militars dels països de la UE i potenciar una indústria militar a escala europea; el desenvolupament de programes de fabricació conjunta d'armament, com l'avió de combat europeu Eurofighter o l'helicòpter Tigre, i la decisió de crear forces d'intervenció ràpida. Efectivament, la UE va aprovar, el novembre de 2004, la creació de tretze unitats militars d'intervenció ràpida, compostes per uns 1.500 efectius cadascuna, amb capacitat per intervenir en qualsevol lloc del món en les missions previstes per la política exterior i de seguretat comuna inclosa en la Constitució europea: manteniment de la pau, prevenció de conflictes i reforçament de la seguretat internacional. La UE preveu la possibilitat que en aquestes missions les tropes entrin en combat.¹⁴²

En la Constitució de la UE, signada el 29 d'octubre de 2004, constaven tots els elements esmentats anteriorment: preveia un increment de les capacitats militars dels països membres, fet que implicaria un augment de les despeses militars per fer front a la compra de material militar nou; preveia la realització d'intervencions militars en diverses regions del món; mantenia el vincle de la UE amb l'OTAN, i apostava pel creixement de la indústria europea d'armament.

Els partidaris del vot afirmatiu en el referèndum de la Constitució europea, que es va fer a Espanya el febrer de 2005, van afirmar que la política de defensa de la UE era necessària per contrapesar la política exterior unilateral i bel·licosa dels Estats Units, avançar cap a un món militarment multipolar i reforçar una identitat política pròpia i autònoma. Però les relacions que mantenen la UE i els Estats Units disten molt d'aquestes apreciacions. El desig de l'Administració nord-americana i la voluntat real de la UE és complementar les seves polítiques de defensa, repartint-se les tasques militars que cal fer al món per garantir els interessos comuns, i que Occident domini en el conjunt del planeta. Aquesta és la funció primordial de les forces d'intervenció ràpida. A més, les decisions militars de la UE continuen estant subordinades al fet que les puguin adoptar l'OTAN, a la qual es reconeix la primacia en la defensa d'Europa, i els Estats Units, que és qui té l'hegemonia en aquesta aliança militar. El que sí que hi ha és una competència industrial i tecnològica entre la UE i els Estats Units. Això explica la potenciació de la indústria d'armament de la UE.

141. Sobre el contingut d'aquesta campanya es pot consultar el text següent: Centre d'Estudis per la Pau J. M. Delàs (Justícia i Pau). «Globalització i pau: per una defensa europea no armada». *Quaderns per a la solidaritat*, núm. 19, maig de 2004. Durant la campanya es van fer diferents seminaris i conferències, i unes jornades d'anàlisi i de debat sobre la política de defensa de la UE, que es van celebrar el maig de 2004. Justícia i Pau, *Memòria 2004*, p. 9-10.

142. La primer a missió militar de la UE es va fer a la República Exiugoslava de Macedònia; l'Eurocos aporta la caserna general de la Força d'Assistència per a la Seguretat (ISAF) a l'Afganistan, sota el comandament de l'OTAN, i la UE va desplegar, el desembre de 2004, 7.000 militars a Bòsnia i Hercegovina, que van rellevar la força d'estabilització (Sfor) dirigida per l'OTAN. *El País*, 20 de novembre, 23 de novembre i 3 de desembre de 2004.

La Constitució europea només va ser ratificada per 18 dels 27 estats membres i va ser substituïda pel Tractat de Lisboa, signat el 13 de desembre de 2007 pels caps d'Estat o de Govern de la UE. Aquest nou tractat manté, en les disposicions sobre la política comuna de seguretat i defensa, els elements fonamentals de la política militarista que hi havia a la Constitució europea. D'una banda, la UE podrà utilitzar mitjans militars en missions fora del territori de la UE. Aquestes missions podran contribuir a la lluita contra el terrorisme, entre altres coses mitjançant el suport prestat a tercers països per combatre'l en el seu territori. De l'altra, els estats membres es comprometen a millorar progressivament les seves capacitats militars. L'Agència Europea de Defensa, creada el juliol de 2004 pel Consell de Ministres de la UE, determinarà les necessitats operatives, fomentarà mesures per satisfer-les, contribuirà a definir i aplicar qualsevol mesura oportuna per reforçar la base industrial i tecnològica del sector de la defensa i per millorar l'eficàcia de les despeses militars.

També participarà en la definició d'una política europea de capacitats i d'armament, proposarà projectes multilaterals per complir els objectius de capacitats militars i coordinarà els programes executats pels estats membres i la gestió de programes de cooperació específics, donarà suport a la investigació sobre tecnologia de defensa, i coordinarà i planificarà activitats d'investigació conjuntes i estudis de solucions tècniques que responguin a les futures necessitats operatives. Finalment, si un estat membre és objecte d'una agressió armada en el seu territori, els altres estats membres l'hauran d'ajudar i assistir-lo amb tots els seus mitjans. La cooperació en aquest àmbit seguirà ajustant-se als compromisos adquirits en el marc de l'OTAN, que continuarà sent, per als estats membres que en formen part, el fonament de la seva defensa col·lectiva i l'organisme d'execució d'aquesta.¹⁴³

8. COL-LABORACIONS AMB ALTRES MOVIMENTS SOCIALS

Les organitzacions pacifistes, antimilitaristes, pels drets humans, ecologistes i de solidaritat internacionalista han col·laborat en diverses campanyes i activitats sobre els temes i les preocupacions que comparteixen. Han confluït en les plataformes contra la guerra, en les diferents campanyes pel desarmament convencional («Eliminem les mines», «Hi ha secrets que maten», «Adéu a les armes», «Armes sota control» i «Stop bombes de dispersió») i en les lluites per la desmilitarització del territori. Aquesta col·laboració també s'ha plasmat en documents conjunts, en què aquestes entitats i ONG han posat en relleu que les qüestions de desenvolupament, mediambientals, de drets humans i de la pau estan molt relacionades.

Les ONG i els grups pacifistes coincideixen a considerar que no hi pot haver desenvolupament sense pau i la necessitat que la lluita pel desarmament i la cooperació al desenvolupament han de confluir, ja que la guerra destrueix recursos humans i materials, la compra d'armes obstaculitza el desenvolupament econòmic i social de molts països, i l'ajut al desenvolupament es destina en molts casos a la reconstrucció dels països assolats pels conflictes armats. En canvi, la pau possibilitaria que l'ajut internacional s'orientés al desenvolupament dels països empobrits i la reducció de les despeses militars en aquests països els permetria destinar més diners a educació, salut o protecció del medi ambient. Les ONG que se centren en la defensa dels drets humans i les entitats pacifistes també tenen un important camp de treball comú, en la mesura que aquests drets són sistemàticament violats en les guerres i davant l'evidència que moltes exportacions d'armes tenen com a destinació països en què es torturen els presoners i s'executen sentències de mort. Els grups ecologistes i pacifistes tenen un ampli terreny d'acció comuna, ja que molts dels conflictes armats actuals estan relacionats amb el control de les fonts energètiques

143. *Diari Oficial de la Unió Europea*, 17 de desembre de 2007.
<http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:ES:HTML>

(petroli, gas, mines d'urani, etc.) i les instal·lacions militars tenen un impacte negatiu sobre el medi ambient. Les ONG que fan tasques humanitàries incorporen cada vegada més l'enfocament de pau. I convindria que hi hagués un diàleg entre els grups pacifistes i antimilitaristes, els sindicats i altres organitzacions ciutadanes per acordar propostes pel que fa a la conversió de les indústries d'armes i al dret dels treballadors a l'objecció laboral.

En uns casos, la confluència en l'acció d'aquest conjunt d'entitats i ONG per la pau, els drets humans, la cooperació internacional i la defensa del medi ambient s'ha produït com a conseqüència del seu suport a les campanyes internacionals pel desarmament convencional esmentades anteriorment. I en altres ocasions, la unitat d'acció s'ha concretat en les plataformes de lluita per la desmilitarització del territori que s'han anat configurant en diferents comunitats autònomes, en les quals han confluït diversos grups ecologistes, antimilitaristes, sindicals, polítics i socials.

Hi ha algunes raons de fons que fan pensar que aquesta col·laboració entre organitzacions de diferents moviments socials continuarà en el futur i que aconsellen intensificar-la. D'una banda, en la mesura que les diverses dimensions del militarisme afecten molts col·lectius de la societat, les organitzacions per la pau i antimilitaristes poden establir aliances amb un ampli ventall de grups socials i polítics, al voltant dels elements del militarisme que més els preocupen: els comportaments masclistes i homòfobs que es donen en les forces armades són qüestionats pels grups antimilitaristes, feministes i del moviment d'alliberament gai i lesbiana; les intervencions militars que tenen com a propòsit el control del petroli i d'altres fonts energètiques són rebutjades per les plataformes contra la guerra, les entitats per la pau i els grups ecologistes; l'augment de les despeses militars és censurat pels col·lectius antimilitaristes i per les ONG que treballen per eradicar la pobresa, etc.

D'altra banda, cal tenir en compte que els activistes de diferents moviments socials comparteixen un conjunt de valors polítics i socials, com la pau, la justícia social, les llibertats, els drets humans, la solidaritat amb els països empobrits, l'ecologisme o la participació democràtica. La identificació dels activistes amb aquests variats valors té molta relació amb dos fenòmens: la multipertinença, és a dir, el fet que els activistes d'un moviment social també solen ser membres d'associacions d'altres moviments, i el transvasament d'activistes entre diferents moviments socials, és a dir, el fet que molts activistes d'un moviment social provinguin d'organitzacions d'altres moviments i que els activistes siguin proclius a canviar de moviment quan ho consideren convenient.¹⁴⁴

Finalment, convé assenyalar que els objectius a llarg termini del moviment per la pau són tan ambiciosos (crear les condicions socials, polítiques i culturals necessàries per abolir la guerra, els exèrcits i el militarisme, i per construir una societat basada en la pau, la convivència en la diversitat i la solidaritat) que per aconseguir-los caldrà la confluència d'esforços del conjunt de moviments socials i polítics transformadors.

144. Aquestes qüestions (valors compartits, multipertinença i transvasament d'activistes) estan tractades en PRAT CARVAJAL, ENRIC. *Activistes de la pau. Estudi sociològic i polític dels activistes del moviment per la pau de la dècada de 1980*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2008, p. 93-116.

Generalitat de Catalunya
Departament d'Interior,
Relacions Institucionals i Participació
**Oficina de Promoció de la Pau
i dels Drets Humans**